नं. ५३३५

पदार्थ खण्डन टीका.

नैलिकण्ठम्.

पत्र. ३१ सं.

विषय: न्याय वैशेषिकं

पदार्थखण्डनटीका तैलिंगदेशलिप्याम्

५३३५

5335

F. = 31.

तैलेंगू भाषा

పత్రైర్ శవశస్వైకతావబితనవతంహాం॥తత్ర౽మత్రైతి॥తత్రత్యాలాపాధితత్రబ్రిగుపాంభ్నవభిరాఖబితవథః॥తత్ర తాంరణవిశె
షాణేమితి॥ప్రాబాన్యంఘుష ఇతాన్నబిప్రుత్తిర్తినాంమితనథః పశేషామితాన్నబి॥కాలబిశెరాంశతిరిక్తతవాంబినాంమితనథః
తథాచతెషాంమతెకాలసనబిశక్త్రైకతావతియుధాతత్రదుపాంభనవభిరాఖభాన్నంతాభావమెవప్రాబాన్యంఘుటః ప్ర
తీ[redacted]బాన్యంఘుటక్రదాకేంఘుటః ఇకాకింఘుట ఇతానదెత్రవెలక్షణేన[redacted]రవాంహాం॥తథామత్యతెవి
తత్రదుపాంభనవభిరాఖరిశవరాదెవతాద్యశప్రుతితీనాంవైలక్షేణ్యన్నరవాంనహంబిభిభావః॥భావతాంరనసనసహ
వాంయింతారగాజకత్వరియువహాంతి॥శబ్దసమవాయిభాంయూంతిరిక్తాతాంశసిద్ధిః॥ఇంశవశస్తైనవశబ్దసమ
వాంయితారకాతపంజ్ఞవసనతథాత్వహాందాంయువిరిగమకావిశహెంకారిశన్నం॥శబజీవాంనాహూంకంతనవెవవిర
దా గహకవిరివాంతనం॥ప్రత్తెనకంజ్ఞవహుంయువిరిగమకావిశహాసంభవాంబితిసిద్ధాంత్రిమతందూంషయంతి॥శబ్దాతి॥
తథాచజకనహాత్రంప్రతీశవశసన్కాంశకాతాంయహాః క్లుప్తావత్రత్రసమవాంయిత్వకల్పకవెంవెశవశసన్నశ
బ్దసమవాంయిత్వవిరిగమకంజ్ఞవాంనాంతథాత్వెంకారకాత్వసమవాంయితవంతెరాంకిదవంతెరాఃకల్ప్రరెగౌరవాతేక
కుజ్ఞవాంనాంహెంతుతనవుభయువాంబిసిద్ధవెంవ॥తథాహి॥శబెద్ధాజ్ఞిభాజకవః జ్ఞవాదవ్యష్టజకవతావతిసురవ
బితన్నకహూంకఃసంభవాంతి॥ఇతఃంచజ్ఞవాంనాంతథాతెకపిసమవాంయితవహాత్రంకల్పనమితవన్నైనవవిరిగమకా
విశహాఇతనతతంహాం॥శబ్దఇవాంవబి॥కుకాంరగాతనంహాంకారనవాంవఛెదకఛెదెకప్రతానస్తత్రిఛెదకచకాంకా॥తథా

శ్రీగణేశాయ నమః॥ నందసూనుపదద్వంద్వం ధ్యాయం హృది చింతయన్ । తర్కాంతికస్తు కంచిత్ క్రియతే దేవః సభాం సతత్త్వతాం
మహాప్రథితశాస్త్రాణాం ॥ కంపొష్పుమద్భుతమభిషనమః ॥ ధూర్జటిర్యో యశోగౌరో గౌరీనాథో హంతు సర్వ
జగతాముపద్రవం ॥ పదార్థతత్త్వం ఉద్దిశ్య శిరోమణికృత్ । శ్రీతపాకృజ్ఞ గోస్వామి సనదూషణస్తా ॥ తదేవవక్తుం రావి
చారయామాసుః ॥ సదర్థకైతేత్ర మంతత్రైక ॥ ప్రసంగాత్పదార్థతత్త్వం నిరస్తం శేషాపద్ధానాయప్రతిజానీతే లఘుతాన
ది ॥ కేషాంచిత్పదార్థానాం సంసర్గాభావత్వాదేన్యోన్యాభావత్వాదాకాశత్వాదానాదేశ[illegible]త్వమననవస్థాపనం తత్ర సంప్రాచీనాభ్యుప
పేతపదార్థానాం కేషాంచిదతిరిక్తత్వం కేషాంచిదెఖం తేషాం కేషాంచిదతిరిక్తత్వం తత్రానవస్థాపనం ఇత్యర్థః ॥ తత్ర
ది[illegible]ప్రాచీనాభ్యుపేతపదార్థేషు మధ్యే ఇదమః ॥ దిక్కాలాదినామవి ॥ దిక్కాలయోరతిరిక్తత్వం యు[illegible]త్వాచీర్ణైః సిద్ధ
కంతం తద్యుక్తిసిద్ధం ॥ తయోస్తదతిరిక్తేశ్వరానాభావాదిత్యర్థః ॥ ఏతాంత్రదిక్కాలత్వం పక్షతావచ్ఛేదకీ[illegible]కృత
తన్నాతిరిక్తతాభావసాధనే సిద్ధసాధనం స్యాదిత్యాశయః ॥ పూర్వకాలాంది శిష్టు ఇతానదిప్రతీతివిషయీ
భూతవిభుత్వస్యైవ కాలత్వరూపతాభిపత్తేః ॥ విభుత్వం చ మహత్త్వే సత్యవ్యాప్యత్వం ॥ ఏతంపరత్వం మహత్త్వరూపం[illegible]శక్య
రాత్మనీతి సన్నికర్షాదిఘనమానేంతేషు విభుత్వాభావాపత్తేః ॥ ఏషు దిక్కాలయోరతిరిక్తతాయా భువనగమే పూర్వ
కాలేంశుపి ఇ[illegible]దానీంతనం ఇతాదర్శసుతప్రతీతసనుపపత్తేః ॥ ఏవం దిశ ఈశ్వరాదేవ తథాప్రతీతిరితి వాచ్యం ఇతి వాచ్యం
తథా సతి ప్రాచ్యాంశుపి ప్రతీచ్యాంశుపి ఇదానీం ప్రతీతిరిదానీంతనః ప్రదానీంతనుపి ఇతాన దిష్టిర్లక్షణానుప

గుణాభావాత్ ॥ తస్మాన్న సద్వ్యభిచారాపత్తిః ॥ ప్రతిబంధకతామతే తు విజాతీయసంస్కారాదిగుణాన్తరస్య సత్ప్రమాణ
సవిషయత్వేన తేన నావ్యభిచారాన్నాసత్త్వేనైవ తాదృశగుణాన్తరజన్యతావచ్ఛేదకత్వాదితి వాచ్యం ॥ విశిష్టనామ విరోధ
వ్యాపకానాం తన్న ప్రతిబంధకత్వస్య చ స్వీకారేపి తజ్జన్యతావచ్ఛేదకత్వే జాత్యభావేన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేద
కత్వే బాధకస్య సత్త్వేనైవ తాదృశానుమానాదితి ॥ విశిష్టనామ విశేషణం ద్వయానాం జ్ఞానానాం విరోధస్య చ శబ్దస్య చ
యోగ్యతాకారణతావచ్ఛేదకత్వకల్పనాయామపేక్షితశబ్దస్య చ తాదృశతావచ్ఛేదకత్వకల్పనే మానాభావాదితి వాచ్యం ॥ విజాతీయ తిరస్కృతా
గుణాన్తరస్య గుణాన్తరోత్పాదకతాయాః ॥ తస్య కారణతావచ్ఛేదకత్వం గుణాన్తరస్య సత్త్వం చేతి విశిష్టనామ విరోధాపత్తిః ప్రతిబంధకత్వ
కల్పనాయా ఏవ సముచితత్వాత్ ॥ కిం చ గుణాన్తరస్య జాతేర్విధితిరస్కృతేర్విరోధస్య చ తాదృశ్యాం విశిష్టనామ విరోధ ఇతి
వాచ్యం ॥ తథాపి పూర్వోక్తాశంకాయాం చ యోగ్యతాకారణతావచ్ఛేదకతయా కారణాన్తరప్రవాహస్య చ వ్యాప్తేః స్వాభావప్రతిబం
ధకత్వకల్పనే వ్యభిచారవారణాయ త్రయాణాం సప్రత్యక్షత్వస్య జన్యతావచ్ఛేదకత్వకల్పనాపేక్షాయాం ప్రత్యేక
వ్యావృత్తజాతివిశేషకల్పనాయామేవ విజాతీయస్య ప్రత్యక్షత్వస్యైవ జన్యతావచ్ఛేదకత్వం యుక్తమిత్యాశయః
విజాతీయస్య నాశకత్వస్య జన్యతావచ్ఛేదకత్వస్వీకారే విశిష్టనామ విరోధాపత్తేః ॥ కిం చ గుణాన్తరస్య జాత్యభ్యుపగమే
స్వాభావే నాశకతాయాః ప్రతిబంధకత్వాదిత్యాశయః జాతేర్నాశకతావచ్ఛేదకత్వే నానాభావాద్విజాతీయస్య నాశకత్వస్య
వచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వసంభవాత్ ॥ కిం విశిష్టనామ విరోధ ఇతి వాచ్యం ॥ ఏవమపి తస్య కారణతావచ్ఛేదకం విజాతీయగుణాన్తరస్య సత్త్వం
విజాతీయగుణాన్తరత్వం చేతి విశిష్టనామ తాదృశపత్తేః ॥ జాతిబాధకం ఇత్యాదినా విరోధాపత్తే

ఛకాదికప్రత్యాసత్యానజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి హేతుత్వమాశంకశసనక్లప్తం కథం హాదాత్మప్రత్యాసత్యాశబ్దత్వా
వచ్ఛిన్నం ప్రతి వధాత్వం ఇత్యుక్తం చే శబ్దశబ్దత్వావచ్ఛిన్నం సమవాయాదాత్మసంబంధావచ్ఛిన్నకార్యత్వం సమవాయిత్వం చ దృ
2 యం చకల్పనమితి తవన్యైవ విశేషణ[illegible] విరహాదుక్తత ఆహ ॥ అథ దోషత్రైవిధ్య ॥ విజాతీయమనస్సంయోగాత్ర్యం యుస
మవాయరూపకారణాసనశబ్దైపి సమవాయ[illegible]తదేకాత్మనిష్ఠావాదివత్ప్రాక్కిమానసతావత్రైవిధ్యనత్రయ ॥ నచ సంస్కారాదిసాధారణ
శబ్దసాధారణస్య ఆత్మయోగత్వతయాన్యమానసప్రత్యక్షాదివాచనం ॥ సామగ్రీసత్వకాయాంతశబ్దం జ్ఞానాత్ ॥ సంస్కా
రాదిసామగ్ర్యాం తావతాదాత్మ్యప్రత్యాసత్యాప్రత్యక్షం ప్రతి ప్రతిబంధకత్వాభ్యుపగమాత్ ॥ న చ సంశయే సప్రతిబం
ధకత్వకల్పనేతు తత్కల్పనాగౌరవమేవ విశేషమకల్పితి ॥ అథ సంస్కారాదినాం ప్రతిబంధకత్వకల్పనాపేక్షయా లాఘవాత్ ॥
గుణత్వాదికమానసత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి ॥ జ్ఞానాదియోగవిశేషేణ వ్యక్తిజాతివిశేషావచ్ఛేదేన హేతుత్వకల్పనాయాం
ఎప్వాంచిత్వాత్ ॥ శబ్దసన్నజాతివిశేషాక్రాంతత్వేనైకవక్కర్యానసావత్రైః ॥ కయాంయోగసంస్కారాదిషు [illegible] నజాతివి
శేషం కల్పయిత్వా తదవచ్ఛేదేన తాదాత్మ్యప్రత్యాసత్యా ప్రతిబంధకత్వమాదాయ విశేషనాం విరహాత్ ॥ తత్త
విజాతీయగుణావచ్ఛిన్నైకహేతుతాయాం కారణతావచ్ఛేదకగౌరవాపి విజాతీయగుణత్వేన హేతుతాయాం మనోగు
ణకార్యత్వసన్నవిజాతీయగుణమానసత్వస్యైవ తాదాత్మ్యవచ్ఛేదకత్వసంభవేనైకరోత్యయుతావత్ ॥ కాయంయుక్తా
వచ్ఛేదకగౌర[illegible]వెరాసాంమనం ॥ మానసత్వమాత్రస్య జన్యతావచ్ఛేదకత్వే లఘుతాదాత్మ్యప్రత్యాసత్యా విజాతీయ

కనవిశంయుకాత్వతవమాకన న్యాపి మకః సంయుక్తసమవాయెకత్కనాత్॥ తాదృశకాంమాకన శాంమగ్రీ
లాత్తం స్తేత్రసూవత్వత్రి వారణాయ ప్రతిబంధకత్వకల్పనాయా ఏవ న్యాయ్యత్వాత్ తత్రాత్వత్వాదినాం
హేతుత్వకల్పనాం కాపత్తిరితి చేత్॥ ఏతత్కల్పనాయా ఏవాధికత్వాత్॥ కచసంస్కారాదీనాం విజాతీయగుణ
త్వేన ప్రతిబంధకత్వేపి తాదృశవైజాత్యస్యైవ శబ్దసాధారణస్య తథా చ శబ్దనకమాకసాపత్తిరితి వాచ్య
శబ్దేతత్సంబంధకల్పనాయా ఏవాధికత్వాత్॥ కచేశ్వరశబ్దసమవాయినిమిత్తకారణమనః సంయుక్తశ్వరసమవా
యసన సత్వాత్త్రిక్కాకసాపత్తివారణాయ శబ్దప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకజాతికల్పనమావశ్యకమితి వాచ్యం
శబ్దవిజాతీయసంయోగాకభునపగమాత్ పరకీయజ్ఞానాదిప్రత్యక్షవారణాయ తత్పురుషీయాత్మసమ
వేతమనఃసంప్రతి తత్పురుషీయవిజాతీయమనస్సంయోగాత్ప్రతియుతాదినైవ హేతుతావభునపగమా
దిత్యుక్తే తు ఘటాదీనాం మేవగుణాః శబ్దస్యవమాపిఘ్రాయాం శబ్ద ఇతి ప్రతీతిబలాత్ తత్రావచ్ఛేదకతాయా
స్వరూపసంబంధస్యైవ శబ్దం నిష్కరణీయత్వాత్॥ అవచ్ఛేదకతాసంబంధేన శబ్దోత్పత్త్యా ఖండసంయోగాదీనాం
హేతుత్వస్యకల్పనీయతాపత్తేః సమవాయేన శబ్దోత్పత్తిం ప్రత్యేవ తేషాం హేతుతావభునపగమా
దితినైశ్వరకతిరిక్తగగనం కవాశబ్దసమవాయిత్వం నివృత్తం తైనారవాత్॥ కచఘటయాం శబ్దసమవాయి

3

తభారవూదాయఘం పాడావవభిబారవారరాయ విజాతీయగుణాత్మకత్వస్య జనకతావచ్ఛేదకత్వమాస్య
త్వస్యానిశేషాత్॥ నవిరగవుకావిశమా ఇతి వాచ్యం॥ విజాతీయగుణాత్మకత్వావచ్ఛిన్నత్వస్య విషయితా
సంబంధేనాత్మనిపిచత్వత్రైవి[జాతీయగుణావృత్తివిషయతాయాః విజాతీయతాత్మకవిషయతాయా
వాత్మాయు[వావచ్ఛేదకత్వప్రత్యాసత్తిత్వకారణతావచ్ఛేదకం మాస్యత్వం ప్రత్యక్షత్వం వె[తి] విరగవుకావిశమాస్య
రుపారితత్వాత్॥ నచప్రత్యక్షత్వజాతేరీశ్వరజ్ఞానసాధారణ్యేన తత్వవృత్తి తయా తస్యానవచ్ఛేదకత్వేన తత్
జనకతావచ్ఛేదకత్వమాదాయ విరగవుకావిశమాస్య తథాపన్నసుక్షారాత్॥ నచ విజాతీయగుణావైశప్రతిబం
ధకతాయామపిస్యప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకం మాస్యత్వం ప్రత్యక్షత్వం వెతి విరగవుకావిశమేఽస్త్వితి వాచ్యం
ఆత్మసంయోగాదినా [illegible] మాస్యాసుదయాత్॥ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకజాతేః ప్రత్యక్షత్వేనాభ్యుపగమ
ప్రత్యక్షత్వస్య జనకతావచ్ఛేదకత్వే సంయోగే విజాతీయగుణాచ్ఛేదాసత్వాప్రాప్తావాదావవభిహారాదేర్న
గన సంయోగాదౌ తాదృశజాతన్నైవకారే సంయోగత్వాదినా సంకరప్రసంగాత్॥ వస్తుతస్తు అథ ప్రతిబంధక
త్వం మాస్యత్వాది ప్రత్యేకధర్మావచ్ఛిన్నం ప్రతికారణత్వం వాకల్ప్యత ఇతి విరగవుకావిశమేఽస్త్వేవేతి సాచెన్న॥
విజాతీయగుణావిషయకమాస్యత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి విజాతీయగుణత్వేన హేతుతాయాం విజాతీయగుణ[illegible]

3

శక్షత్వం॥ ఏవం రూపత్వేన స్పార్శనం ప్రతి స్పర్శత్వేన చాక్షుషం ప్రత్యపి ప్రతిబంధకత్వకల్పనాత్। తథాహి: స్పా
ర్శనచాక్షుషాపత్తిరితి తన్మోషః॥ అథాస్తు విజాతీయగుణాచాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి రూపాదీనాం హేతుతా
[illegible] ఏవం స్పర్శత్వేన చాక్షుషం ప్రతి రూపత్వేన స్పార్శనం ప్రత్యపి ప్రతిబంధకత్వమిత్యాదిశేషగుణానామితరేషాం ప్ర
త్యక్షత్వే కారణావచ్ఛేదకసద్గుణత్వయా నానావర్ణాదివిషయత్వేత్। అస్త్వేవమపి శబ్దే చాక్షుషాదిరాపాదకాభావాత్।
విజాతీయగుణో నయవిషయకచాక్షుషస్యాపి ప్రసిద్ధాపాదకాపత్తేః విజాతీయగుణత్వేన హేతుత్వకల్ప
నం తథాపి కారణాసంభవాత్ శ్రోత్రవిషయ(?)। అథాతిరిక్తాకాశభువనపగమే కిం శ్రోత్రపదార్థః స్యాన్తత్త్వే శ్రోత్రావివరా
వచ్ఛిన్నస్యాకాశస్యాభావాన్ఘసనంవ శ్రోత్రేంద్రియస్యాన్యదిత్యవచారః॥ శ్రోత్రస్య [illegible] తథాచ నాడస్య శ్రవణసమవాయస
త్ప్రత్యక్షప్రత్యాసత్తిః। [illegible] వస్తుతస్తు శబ్దగ్రహే శ్రోత్రసమవాయస్య హేతుత్వే మానాభావః। (వక్తృ)హాస్య
యుతనతిరేకాభావాత్। ప్రత్యక్షే సంబంధియుసంనికర్ష। ఇచ్ఛా స్వత్వ నియుతె ... మానాభావాత్। పరం తు శబ్దా
త్రరియుపురుషస్యకార్యాత్ శబ్దప్రత్యక్షాదారణయుతత్త్వరుషియుశబ్దత్వాకిత ప్రత్యక్షతావచ్ఛిన్నం ప్ర
తి స్వావచ్ఛేదకత్వసంబంధేనైతన్యరణాత్వేనైవ వాతాదాత్మ్యేన ప్రత్యాసత్తేన హేతుత్వం కల్ప్యతే ఏవం శబ్దత్వా
దిప్రత్యక్షేతత్కారణాస్యస్వావచ్ఛేదకస్య [illegible] తత్త్వసంబంధేన హేతుత్వం కల్ప్యతే తు శ్రోత్రసమవేతస[illegible]

తథాహి వక్తారెభెరీ[illegible]రనాశం విశాపిశబ్దనాశాత్ భెరీసమవేతనాశం ప్రతిభెరీనాశహేతుతాం వహాంవన్నభిధానేఇతిచా
భెయూ॰ చవం॥ సతానవహుపిపాకారివర్ఙంయుశూపనాశాత్ప్రపవనభిధానహానియుభెరీనాశకాత్మభెరీసమవేతనాశత్వస్య
వతజ్ఞనవతావభెదకతావభువపగమెనవనభిధానానవకాశాత్ కచభెయూ॰ శబ్దసమవాయిత్వహివకార
భెరీచక్షుః సంయోగదశాయాం చక్షుః సంయుక్త సమవాయసనతభట్టెసత్వాత్ తద్ధ్వ్యపాదకత్తసన్దాహ
4 పాపత్తిః శబ్దాదినాశిశబ్దనాపిప్రతిబంధకత్వకల్పనేగౌరవమితిచేత్చవ్వం శబ్దాదీనాం ప్రతి[illegible]కరూపేణ స్వక
ప్రతిబంధకత్వకల్పనేగౌరవమితిశబ్దాదీనాం ప్రతిస్వకశసత్వాదిరూపేణ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకంయాచత్తురంతేణా
గనగుణెషుజాతివిశేషంకల్పయిత్వావిజాతీయగుణాత్మకైవచాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నంప్రతిప్రతిబంధకత్వకల్ప
నాంయూః జాతితానత్తాదృశత్రైజాత్యసైవవశబ్దేనావకాశెనాశబ్దాక్షుషాదినా[illegible]దిశవరసనశబ్దసమవా
యాంతిశారదానవకల్పనాపెక్షాయం శబ్దదిఘతాదృశజాతిమహాకారుస్యన్యాయ్యాచితత్వాత్ ॥ కచతులనయుక్తా[illegible]
చా కాచిశకప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకసిద్ధజాతావపరస్పరసాంకర్యవ్యత్యయతాదృశజాతిసిద్ధిః ॥ తథాహితాదృశశబ్ద
శకప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకజాతిః స్పర్శత్వావచ్ఛిన్నరూపవ్యతిరిక్తరాచకరూపవానవృత్తిస్పర్శత్వవృత్తిరహాద్రౌచయంతియాః
సమవాయెశ ఇతివాచవం॥ రూపస్పర్శవాన్వృత్తిజాతిమహాకాశాత్మదనభిఘప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకంచాక్షుషత్వంనా

సనకారణాసానపితదాకించిదనవూశతావదితనతఆహ॥అదృష్టేతి॥తథాహి శక్తమనసో భువనపగంతవ్యావరోపపిరయ
దాపుకసాసపహచక్షుసంయోగప్రదాత్వహసహసంయోగి ప్రతి సనకథంసోత్పదనతిఇతన్త్రాదృష్టవిశేషసనంయూ
మకతావవశవకత్వేతిపపత్నభావాత్॥మన్మతేపితత్ జ్ఞానారాత్తత్రదృష్టవిశేషసనంయామకత్వకల్పనైవైకదా
జ్ఞానకదవయుంతతాగపరావపత్తివారణాసంభవాదితిభావః॥ ఇదమత్రవిచార[illegible]యా[illegible]మః॥ అతిశక్తమనసో భువ
నపగమెవినిగవహావిశహేంనామనసోనాపరమాణురూపతంతరూనానావ్యపిరూపతంవ్యావావివప్రరుషీయా
త్మనాకసత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతివత్సరుషీయమనః సంయోగిహేతుతాయాం నానాపదార్థేషు అవచ్ఛేదకత్వకల్ప
నైగౌరవం తదుపరిహారమేవమనసోఽతిశక్తత్వకల్పనైతుఎతత్రతదవచ్ఛేదకత్వకల్పనైలాఘవసావిస్ఫుటవాస్తత
కచవిత్ర మనః సంయోగసనవిజాతీయసంయోగత్వేనహేతుత్వకల్పనానైలాఘ[illegible]పదర్శితగౌరవావకా
శ ఇతివాచ్యం విజాతీయ[illegible]నానివహేనా సంయోగసంబధేనమనసోపిహేతుత్వేనతత్పరమాణుష్వత్వపిషువా
కారణాష్టప్రయుక్తగౌరవసన్వధః సమాధేయత్వాత్॥అత్రకేచిత్॥ద్రవ్యనతాకితతావవచ్ఛిన్నం ప్రతి ఇంద్రియ
సంయోగసన్వవిజాతీయసంయోగత్వేనహేతుత్వసనసామానతః కల్పనాత్॥తనైవాసంగ్రహః కస్వాత్ప్రత
క్షావారణాసంభవేతిఅత్మవనాసతావవచ్ఛిన్నం ప్రతిమనః సంయోగత్వేనహేతుతాయాం మనసాభావెనేతినాతి
శక్తమనసోభువనపగమెఉపదర్శితగౌరవప్రసంగః॥తథావిధసామాన్యకారణకారణాభావాచ్చ శక్తత్వంశక్త

యుతేవః॥ అత్రైవం శబ్దాఅసమవేతఏవాస్తు తనసమవేతత్వవతూరాభావాత్ జ్ఞేవభావేసమవేతత్వ౧
యమపాప్రంతెరాజ్ఞకత్వాదితివేదస్తుకిం తేనయదిసిద్ధాంతభంగభీతిః॥ అథవాకాశస్యస్వల్పాంశ
బహూనవభేదకత్వం సిద్ధక్రియతేపరం తుసమవాయఏవఅవఛేదకతారియామకస్సైవస్యసమవాయ
స్తియామకత్వాభ్యుపగమాత్॥ ఇత్థంచశబ్దత్వసమవేతప్రత్యక్షయోః కార్యసమవాయస్తత్సమవేతస
మవాయయోరేవహేతుత్వ●మభ్యుపేయతే కాశ్చిత్ శసన్సమవాయెన్నైతత్రిశీయపురుషకార్యేఽసు
త్వాదాత్మాదిప్రసంగఇతిక్సతం పల్లవితేః॥ పరేషాం అతిరిక్తాకాశాభ్యుపగం తత్రాప్యగాం ౪ మ●●సో
అతిరిక్తత్వం ఘం దయంతి మనోపిదేతానది॥ తథాచయందస్త్రేపవేతం భూతం ప్రాతఃసమవేతపరమాణురూ
పం శనీసమవేత్వపిస్వరూపంతరెవమఃః పదవాచ్యవిత్యర్థః॥ అతిరిక్తమనః కల్పనేగౌరవమితిభావః
క్వచిదసమవేతం మూర్తిరితిపాఠః॥ తత్రచమూర్తపదం మూర్తవిశేషపరం తథాచమనోఽసమవేత
మూర్తవిశేషా●భూవాత్మక●మూర్తమితియావదిత్యర్థః॥ అత్రచమనసో●సమవేతభూతపయః
తాత్పర్యం ఇదమనసోతిత్వసిద్ధాంతరక్షణాయితిధ్యేయం॥ మనసోఽతిరిక్తత్వాభ్యుపగమేఘపాదాచక్షుః
సంయోగత్వక్సంయోగాదిసత్వేకదాజ్ఞానద్వయయోగపద్యాపత్తిః॥ శబ్దసమవేతమనస్సస్త్రసంయోగరూపతయాతస్య
మహత్త్వేసహకదాచక్షుర్మనస్సంయోగాదీనాం సంభవేనా జ్ఞానోత్పాదకానాం క్రియమనోయోగరూప

పటాదిచాక్షుషకారణాయ చక్షుః సంయుక్తసమవేతసమవాయహేతుతాంశయోః సమవేతాంత్యైచాక్షు
షవిషయతాయాం విశేష్యస్వావచ్ఛేదకతయా కారణతావచ్ఛేదకత్వాత్ప్రవిష్టం తథా సమవేతత్వచాక్షుషత్వయోః
విశేషణవిశేష్యభావే విశేషగుణాదికారణతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్ విశేషత్వప్రకారకం తదపేక్షయా
త్రయాణాం సన్నికర్షత్రయస్య చాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి చక్షుః సంయుక్తసమవేతసమవాయత్వేన కార
ణత్వసమవేతచాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి చక్షుః సంయుక్తసమవాయత్వేన హేతుత్వకల్పనే సమవేతత్వ
చాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి సంయోగత్వప్రత్యక్షకారణాయ చాక్షుషవిషయతాయాం విశేష్యస్వావచ్ఛేదక
కతావచ్ఛిన్నం ॥ సామాన్యరూపసంవిత్సన్నికర్షత్వసంయోగత్వ సంభావనావతి ప్రత్యక్షకా
రణాయ చాక్షుషవిషయతాయాం విశేష్యరూపవిశేష్యస్వావచ్ఛేదకతావద్రూపవత్ప్రత్యక్షం సంయుక్తసమవేతసమవాయాభా
వాదేవ తద్వారణాత్ ॥ చక్షురింద్రియత్వం ప్రతి సన్నికర్షాంతరరూపవత్వాది చాక్షుషకారణాయాః స్వదృష్టరూ
పాభావాది విశేషాపేక్షయా చాక్షుషవిషయతాయాం విశేష్యస్వావచ్ఛేదకత్వమితి వాచ్యం [illegible] రూపసన్నిధిత్రయత్రి
వాన్వయ విశేష్యతావదితి ॥ అభావయువిశేషాకారస్య ఘటరూపవిశేష్యస్వా[illegible]వచ్ఛేదకతావచ్చాక్షుషవిషయ
త్రైవావ్యాదిషు సన్నికర్షాంతరసంయోగత్వాది చాక్షుషకారణాయ విశేషణతయా చ సంయుక్తసమవా
య సమవేతత్వకల్పనాప్రయుక్తలాఘవం సాధనేవేతి విశేషాదియ చక్షుః సంయోగాశ్రయసమవేతసమ
వాయ తావత్త్రైవ హేతుత్వకల్పనాదావంశస్యాపదాదిశాదియ చక్షుః సంయోగ ఘటవైశిష్ట్య ఘటపితసం

పరాపి

ప్రకాశేనావస్థాపితమితి గ్రంథగౌరవాన్నేహ ప్రపంచితమితి దిక్ ॥ ఇతి ॥ బాహ్యశ్రవణసమవాయిసత్త్వైతన్నత్వః
అశబ్దాప్రంతెవాచ్యకారదప్రసమాశాత్వదాత్వసిద్ధా ॥ వాచ్యశ్చైతాన్యపి ॥ పరమాణూనాం సమవేతః బాహ్యశ్ర
వణసమవాయిసమవాయితాపత్తేః ॥ కపాలికావరిత్వస్యసమవాయిత్వేనైతన్నత్వః ॥ అథ పరమాణుద్వ్యణుకాంతాకారం
6 గకాశత్రవణబాహ్యషేచక్షుః సంయోగసన్నత్రవణసమవేతబాహ్యషేచక్షుః సంయుక్తసమవాయసన్నహేతు
త్వకల్పనాయాం గౌరవం ॥ తదభ్యుపగమే సమవేతబాహ్యషపాశవభికరణం ప్రతిచక్షుః సమవేతసమవాయత్వేన హే సం౦పు
తుత్వకల్పనాత్త్రసరేణౌ తద్భూపాదావపిచక్షుః సంయుక్తపరమాణ్వాది సమవేతే సమవాయత్వేనైవ తత్ప్రాక్ష త్ర
ఘాపవతేస్సంయోగహేతుత్వాకల్పనేలాఘవమేవ తత్తద్భావసుకూలతర్కః । ఇతి నాప్రయోజకత్వమితి ॥ బాహ్యేంద్రియ
ఘుపితసంనికర్షాశ్రయపతావదీనాం చాక్షుషవారణాయ ద్రవ్యానన్యసమవేతబాహ్యషేచక్షుః సంయుక్తసమ
వేతబాహ్యషవభిరూపితసమవాయత్వేనైవ హేతుత్వకల్పనాత్త్రసరేణుత్రుటిబాహ్యషసంగ్రహత్వం యోగహేతు
త్వహానేశవకవింతివాచ్యం ॥ ఇత్థమపి ద్రవ్యానన్యసమవేతబాహ్యషపాశవభికరణం ప్రతిచక్షుః సంయుక్తసమవే
తేరాయంత్త్వాక్షుషవిషంతు స్త్రిభిరూపితసమవాయత్వే శ్రవణబాహ్యషపాశవభికరణం ప్రతిచక్షుః సంయోగ
తేరహేతుత్వకల్పనాదేమ్మోపపత్రాసంయుక్తసమవాయసన్నహేతుతావకల్పనాశ్చత్రసరేణౌ శ్రవణత్వాది
బాహ్యషాశుశెరాద్రిశద్ధ్వనరాంకసిద్ధెరావశనకతావదితిచెశ్చద్ధ్వన[illegible]భ్యుపగమెతద్ఘటితసంనికర్షవషద్వా

స్వాశ్రయసంయుక్తఇతి తాదృశహేతుత్వం త్రైత రూపాదిసన్నికర్షస్థలే ఘటాద్యాం యుక్తం రూపత్వాదిబాహ్యషవాక్షాత్ సంయు
క్తసమవేతసమవాయో హేతుత్వం ఘ్రాణేంద్రియమితి ఘటత్వాదిచక్షుః సంయుక్తసమవాయ పరమాణాం విశేషసన్నికర్షోఽస్త్వ
తాదిప్రత్యక్షే కారణం చక్షుః సంయుక్త సమవేతబాహ్య త్వదుత్తమ తేన హేతుత్వమనుమానవిషయతాం తా
దృశాభావాభావప్రత్యక్షేచ స్వాశ్రయం బాహ్యవిషయం సమవాయ రూపసామానాధికరణ్య సంబంధేన హేతుతాప్రయోజన
ఘటనిత్యవిశేషింయు చక్షుః సంయోగాభావాభావ స్వన సామానాధికరణ్య సంబంధేన హేతుతాం దావయితుం ఘటే
సంయోగేచ సామానాధికరణ్యసంబంధేన విశేషిత్వం సంయోగాభావాభావ సన్నికర్షేణ తత్ర దావకతేతి । ఇత్థంచ
శ్రవణత్వాదిప్రత్యక్షే సుఖోద్భేరి సంయుక్తసమవాయహేతుత్వం కల్పనతే ॥ ధ్వనరాయకసాక్షాత్కారే ధ్వంసేయుక్తమితి సన్నికర్షాంగ
రూపత్వాదిబాహ్యషవారణాయ తత్ర బాహ్యవిషయతావిశేషణ సామానాధికరణ్యేన బాహ్యశాసంగ్రహః ॥ శ్రవణబాహ్య
సిద్ధంతసంయోగస్య హేతుత్వే మనావశ్యకమితి ధ్వనరాయకసాక్షాత్కారే ఇత్యర్థః ॥ బాహ్యవిషయత్వవిశేషప్రయుక్తగౌరవ
సంపాదకత్రితయతం పల్లవితేర్ ॥ అథాగామ్యవనవర్ణస సన్నుతలక్ష్య శ్రవణవలంబకత్వాభావేన తద్విశేష శ్రవణవిషయక త్వమనావశ్యక
కమితిత త్రిభిరితన అహం ॥ అగామ్యవనవర్ణ ఇత్యాది ॥ అపకర్షపరిమాణానుబంధిరంహాన ఉపకర్షతు హంత్రావత్రయ శ్రవణవిషయ
కఇత్యర్థః ॥ మహత్వస్యపి ॥ యదపిత్వయాయో అపకర్షపరిమాణానుత స్వదపేక్షయా త్రానాయవనవర్ణాదిత్యర్థః ॥ ౨౮
శబ్దస్వచేతి ॥ శైవాత్మనాం మహత్వం ప్రత్యక్షసిద్ధమిత్యానుశయః ॥ తదశభానపగమే తదపి తద్గతిసమేవేతి చెపాంధ్వన ॥ కిదితు పరమాణూనాం
శ్వనగాయకాంశ గకాంగే ఆత్మసోమతు మహత్వమావశ్యకం ॥ అనధ్వపర మాణుత్వాదిప్రత్యక్షాకా శ్రవణమహత్వ హేతుత్వే ఆత్మమా

ప ౧ ౧

విశేషా(త్వం యోగతావచ్ఛిన్నచాక్షుషసామగ్ర్యక్షక్షతైపి రూపావచ్ఛిన్నేతి శాఖ్యవక్షతై ద్రవ్యనగౌరవకల్పితసంవిశేషా(ద్వా
పత్త్యాదిచాక్షుషసామగ్రీచాక్షుషవిషయతావిశేషసనప్రహతావిశేషసనస్యాఅవచ్ఛేదకత్వే(రూపాయో(స్త్రగౌరవాత్((స
చారంయుచాక్షుః సంయోగాత్ ద్రవ్యైజాతానకభుపగవిరత్ద్ధుపితసంవిశేషా(ద్రూపాభావ ... చాక్షుషాసుదయప్రస
గః((అభావప్రత్యక్షేపివిషాదియుసంయోగాశ్రయవిషయతాయావిరహితత్వాదితివాచ్యం అభావచాక్షుషకారకతావ
చ్ఛేదకతయావైజాత్యాంత్రరసాపకారాత్((రచత్తుయాపిద్రవ్యగౌరవచక్షుః సంయోగేవైజాత్యానకభుపగవాస్తద్ధు
పితసంవిశేషా(ద్రూపత్వావచ్ఛేదేనం చాక్షుషాపత్తిరితివాచ్యం((త్రసరేణౌత్రత్యచాక్షుషాసురోధేరత్వయాద్రవ్యగౌ
రవిజాతియుసంయోగతావచ్ఛేదకత్వప్రయతావత్((రచచాక్షుషవిషయతావిశేషరూపసనవైజాత్యసనప్రా
జకతావచ్ఛేదకత్వాదిప్రవేశోపికేషుచక్షుః సంయోగకారాతెతద్ధుపితరూపషుషాంత్రరద్రవ్యత్వాదిషుపితస
విశేషా(త్సుటసాంయుద్రవ్యత్వాదిషుపితసంవిశేషా(ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నప్రత్యక్షాపత్తిరితిచాక్షుషవిషయతావిశేష
అవచ్ఛేదకత్వివాచ్యం((ద్రవ్యత్వత్వప్రకారకప్రత్యక్షసనచాక్షుషాభావాదిప్రతిబంధకత్వేవాసంభవాత్కేవలద్రవ్యత్వత్వవిశేష(కల్ప
కరిచకాఠపిక్షతివిరహవిశేష(కల్పకసాతిం((ంత్యతయాతదుత్తరసుశుద్ధసాంతయాద్రవ్యపత్తివిరహాత్((ఇత్థం చరూ
పసుపిరవిశేషత్వత్వప్రయోజకాభావాత్((వస్తుతస్తుయా...దాశ్రయసంవిశేష(విరహకాతెద్రవ్యత్వాదిప్రత్యక్ష
వారణాయవిజాతియుస్పాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతిసామాన్యాధికరణసంబంధేన ... ప్రతియోగితాకచక్షుః
సంయోగాభావాభావసత్త్వేనకల్పనీయతావత్తువిజాతీయసత్వమితిచాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నతజ్జనకతావచ్ఛేదకత్వం
గావసంబంధేరతాదర్శచక్షుః సంయోగాభావాభావసత్వం((గ

వాత్। [illegible]చపాకాదినా నీరూపత్వే స్పర్శస్య ఘటసంశ్రితత్వం। తైలాగాది ప్రత్యక్షవారణాయ రూపాభావ స్పర్శాభావ
యోః ప్రతిబంధకత్వమావశ్యకం తత్ర చాక్షుషాదివిషయతాయాః సత్త్వేన తదభావాసత్త్వాదితి భావః॥ ఏవం సతిచ
క్షుః ఘటలసంయోగే ప్రభాఘటసంయోగే చాక్షుషస్పార్శనవారణాయ ఉద్భూతరూపాభావాదీనాం సామాన్య
తోరణావ సంబంధేన ప్రతిబంధకత్వకల్పనాపేక్షయా చాక్షుషస్పార్శనాభావయోః ప్రతిబంధకతాయా ఆవశ్యక
త్వాత్॥ ఉభయోర్విషయతాకాలేఽభ్యుపగమే రూపాభావాదీనాం ప్రతిబంధకతాయా ఆవశ్యకత్వాత్॥ నచాయంయవి
షయాకాలేఽభ్యుపగంత్రా లాంక్రియానయికాలానాం ముత్యేయు ద్వయుద్భూతరూపాదికం కాభ్యుపేయమితదా రూపస్ప
ర్శాభావయోః ప్రతిబంధకతాయాః ఆవశ్యకత్వాత్॥ చాక్షుషస్పార్శనాభావాపేక్షయా ప్రాచాంకస్య (ప్ర) త్యక్షత్వా
వచ్ఛిన్నంప్రతిమహత్వాభావస్యైవ ప్రతిబంధకత్వకల్పనే లాఘవాత్ ఉక్తమహత్వశూన్యకాల ఇతి భావః॥ ఏవముపత్రస
రేణుఘటసంయోగస్య స్పార్శనవారణాయ ప్రాచాంకస్య స్పార్శనత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతిస్వావయవావచ్ఛిన్నేతరావసంబ.
ధేన విజాతీయమ[illegible]హత్వాభావస్య స్పార్శనాభావస్య వా ప్రతిబంధకతాయాః ఆవశ్యకత్వే ప్రాచాంకస్య
చాక్షుషత్వస్యైవ జన్యతావచ్ఛేదకతాభ్యుపగమేన జ్ఞానాదిమానసే వ్యభిచారానవకాశాత్॥ అస్తు వా మానస
ద్రావ్యవృత్తిజాతివిశేషావచ్ఛిన్నం ప్రతివాభావజన్యతావచ్ఛేదక ఇతి ఆత్మాదిమహత్వాంశాభ్యుపగమేపి జ్ఞా
నత్వాద్యప్రత్యక్షే వ్యభిచార ఇతిచ తాదృశజాతేర్మానసత్వవ్యాప్యతారా భావః॥ ఇతి భావః॥ అకంత్రాసంతమూర్తానాం ఆనం

కేసిత్వనభిచారః ॥ సాత్ ॥ ఆత్మత్వస్య శ్రవణప్రత్యక్షే సత్తజ్ఞానతావచ్ఛేదకత్వే బాహ్యషత్వస్పార్శనత్వంతేనావిశిష్టత్వతథాత్వేవచగో
రవమితాపవాః ॥ తష ॥ త్వపి స్పార్శనవారణాయ శ్రవణస్పార్శనతావచ్ఛిన్నం ప్రతి సామానాధికరణ్యసంబంధేన మహత్వస్య
సమవాయసంబంధేన విశిష్టాయ తు మహత్వసమవాహేతుతా గ్రాహ్యప్రత్యేక శ్రవణబాహ్యషతావచ్ఛిన్నం ప్రతి మహత్వత్వే
8 న హేతుత్వకల్పనాత్ ॥ త్వపిస్పార్శనస్య సిద్ధ్యాకాశేపి మహాత్ ప్రత్యక్షేత్వస్య నత్వజ్ఞానతావచ్ఛేదకత్వస్యాకాశే రాత్మమహానే సెవనభి
చారానవకాశాత్ ॥ పరమాణువుల సంయోగబాహ్యషవారణాయ ద్రవ్యానవస్థ ప్రత్యక్షతావచ్ఛిన్నం ప్రతి సామానాధి
కరణ్యసంబంధేన మహత్వాభావస్య ప్రతిబంధకత్వకల్పనా జ్ఞానాసాను శవరసవచ మహత్వాకంగికాశే జ్ఞానాం శబ్దే
చ సామానాధికరణ్యసంబంధేన మహత్వాభావస్య సత్వాత్ ప్రత్యక్షానుపపత్తేస్త్రపాతశనతం ॥ బాహ్యషత్వస్పార్శనతావచ్ఛిన్నం
విశిష్టప్రతిబధనతావచ్ఛేదకత్వే వక్తారశ్మిరకాభావభావహ్రస్వలానదితిచేష ఆవశ్యక ॥ ద్రవ్యానవస్థప్రత్యక్షత్వావచ్ఛి
న్నం ప్రతి స్పార్శనయసమవేతత్వసంబంధేన బాహ్యషాభావస్య ద్రవ్యానవస్థ స [redacted] త్వస్పార్శన [redacted] తావచ్ఛిన్నం ప్ర
తి స్పార్శనాభావస్య ప్రతిబంధకత్వకల్పనే దేవ పరమాణుషుల సంయోగప్రత్యక్షవారణే మహత్వాభావస్య ప్ర
తిబంధకతావకల్పనాత్ ॥ తయోరారాధీశవకేత్వం ఘటవాయుఘటసంయోగగగనఘటసంయోగాదీనాం బాహ్యషస్పార్శ
నవారణాయ ॥ అథ తత్ర రూపాభావస్పర్శాభావయోః ప్రతిబంధకత్వే ద్వైవ నానుపపత్తిరితి చేన్న రూపమహత్వస్పర్శా
భావానాం త్రయాణాం ప్రతిబంధకత్వకల్పనాపేక్షయా బాహ్యషస్పార్శనాభావప్రతిబంధకత్వకల్పనాయా మెలాఘ

వ

క్షం చత్ర వస ప్రత్యక్షత్వాపత్తిః ప్రత్తిత్తిగాం బతివహాగా స్సైన వసత్తు వాయు నం భం ఢిగా భావో హేతు రితిన భునవేయు
త ఇతి ॥ వస్తుతస్తు తూహాత ప్రత్యక్షత్వాపత్తిః ఇతి ప్రత్తి తుహాత్వస్వ హేతుత్వకల్పనాగౌరవ ప్రసక్తిరితి । సూహాత్తత్వ
జ్ఞాతత్వస్య భువగమే పిత్ర వస ప్రత్యక్షత్వాపత్తిః ప్రతి తుహాత్వహేతుతా లలాఘవ్యత్తు తుహా తస సిద్ధిః ॥ గురుతార
కేః ప్రత్యక్షతా వా ఉగాం తుతాః క ప్రత్యక్షత్వా[illegible] పత్తిః ప్రతి తాః క విషయతా యా హేతుత్వకల్ప
న సౌవవశవకతం తూహాత్తైవ పరహాగావది ప్రత్యక్షవారగా సంభవే తుహాత్వహేతుతా కల్పకస్య కిం యు వర్త్రీక తాపత్త
కత్రైవం సతిదవదశీక్షి స్వాకం విషయతా వ భావాది హేతుతా కల్పకం కియు వర్తి కమితి వాచ్యం ॥ తావతాక్షవఖా
వాత్ ॥ కహాజ్ఞాన శానత్రయా పజ్ఞాపరశ్రీ తకారకారగా భావకల్పకం సంభవతు ర్త్రి కమితి వాచ్యం । విషయతాయా
త్రితనతైవ కత్ త్వాపి తఙ్ఞాన శానత్రయా భావాత్ ॥ వరతూగాయుద్ధవగాం కా[illegible]కం గీకత్వాదా ంతుతైతు వు
హాత్వస్వ హేతుత్వకల్పనాగౌరవాత్ ॥ అవత్తవభావాత ॥ తథాచ జ్ఞాన్తు కనపి తుహాత్వాంగీకారో పి కియు వర్తి కివెతి
త్రైవ
కిప్రగాంతరతూ లోచయాతః ॥ కసు ప్రత్యక్షే హేతు గాపరితూగా వత్వం సాధన మితి వతళహా ॥ ప్రత్యక్షేనతి అ
ప్రయోజకత్వాదితావరీః ॥ ప్రాచగాస్తు పర్యవావదిగాం తూహాది తుత్వ కియు వహత ఘూగౌం ప్రిం తూ రావస్వతిం
త్రియతూపారితం స్వకువకం వి[illegible]త క్షతైవ ఘూగౌం త్రియతూ దిగా వుపి తూ[illegible]త వాచ్య క్ష హాత్వవతావ ప్రభాక్షన
కావళ పత్తిరితి పరావ రగా యాగా ంతువావణ రూపిత రూపస్సైవ హేతుత్వ తుభ్యువ పేయుతే ॥ అథతసహాతు

తనుమాత్వకల్పనాపేక్షయాం తాదృశఖాత్తికల్పనాయాం ఏవసముచితత్వాత్ ॥ ఇత్థం చాక్షుషస్పార్శనైరూ
పస్పర్శసంయోగవిశేషత్వం కస్మిన్ క్రియతే తాంయాప్రదిపాక్షుషసప్రభాస్పార్శనసత్వసమ్యాక్షుషస్పార్శ
యోరూపాభావస్వాశాభావంయోరాత్రాంయాంధుఖసంయోగాదిప్రత్యక్షకారణంతయా ప్రతిబంధకతాయాః
9 సాధారణ్యకారణసంబంధేకల్పనాదాయాంవ్యాప్తవయువపరం పరాయాం అవిశేషరూపతావత్త్రప్రసా
రూపాద్యకారణసంబంధేరూపాభావాదిసత్వాదేవకారణత ॥ అత్తాదిచాక్షుషస్పార్శరంయోగాత్రైవాక
త్వసనవిఘాతేయప్రత్యక్షంప్రతిహేతుత్వకల్పనేకైవకారణత ॥ తత్ర తేజతా దిచాక్షుషకారణయుత
యోగాతాంయాంఅనావశ్యకతాదిత్వపిలాఘవం ॥ ఇత్థం చత్వచిత్తుబిసంయోగస్పార్శనాచ్ఛన
పగమః ॥ అథవాలనాపరిమాణస్సైనరూపాదికారణసంబంధేప్రావాన్యసత్త్వతక్షవాపచ్ఛి
ప్రతిప్రతిబంధకత్వంతతాపపరమాణునుంధుసంయోగాదాకారణంతుమాత్వాభావస్వప్రతిబంధకతావభావా
న్యత్వాదిపమాత్వసిద్ధిః ॥ అత్ర్యాదేః పరమాణుపరిమాణభావేకాంపూనాధికరణసంబంధేతసావభా
వైజ్ఞాకశభావదావపివక్తవ్య ఇతి వస్తుభిరాదరణీయం ॥ కూనాపవవత్తురమాణః కిం తు సునయితిచావనం
విభాగంపవిమాత్వాభువపగమేమమాత్వాభావాభావవిషేహేతుతాకల్పనాయాంకారణతావచ్ఛేదకగౌ
రవాత్ అనాయాసాంపరిమాణభువపగమేతాదృశవిఘాతేయపరిమాణభావత్వేహేతుత్వేలాఘవాత్ ॥ ౨

ప౯౫ప

తాహో దుష్టాతరూపత్వేన దుష్టాతరూపతావచ్ఛేదకాత్॥ కేవలా దుష్టాతత్వం జాతిః॥ కేవలతావదిశాం శాం తదానత॥
తథాహి కేవలత్వజ్ఞాతిః దుష్టాతాభావవత్పక్షకాం బ్రింయు కేవలత్వే త్రిధయుం తంపుం పాం పత్వత్రిపక్షాం గాం
బ్రింయు కేవలానవృత్త్యాపంపాది వృత్తికేలాకాతంతెరాః సంకేత ఇతి॥ కేవలా దుష్టాతత్వం శాం కైవకేవలత్వే శుక్లతార్వ
దిసానవనభిదాదితిసాచనం॥ వనభిపాకాత్రాదృశధర్మా వభిదికకాం కసాతవకల్పనాసంభవాత్॥ కేవకేవలవత్త్వాత్తనక్షం ప్రతిశు
క్లత్వానపనఽదుష్టాతతావదిగాహితుతవకల్పగాక్షవనభిపాక ఇతిసాచనం॥ భావికేలాదివిషంయుకపితపుంటప్రతనక్షసన
విషయుతాసంబంధికతాదృశపుపిపునత్పుత్త్రస్త్రవెరాదుష్టాతకేలాభావేకవనభిపారాత్॥ కేవకేవలశుక్లాదివిషంయు
కపాక్షపత్వాచదెఘకకనతావభిధకతావకద్దిరాష ఇతిసాచనం॥ అకనధింయుకేవలవిషంయుకపితపుంటప్రతనక్షసనవిష
యుతాసంబంధికతాదృశపుపిపునత్పుత్త్రస్త్రవెరాదుష్టాతకేలాభావేకవనభిపారాత్॥ కేవకేవలలౌకికవిషయుతా
యుతాఘ్కాకనతావభిధకతావదదిరాష ఇతిసాచనం॥ అకుభూంయువరాకకేలాదానరిరాపెవనభిపారాత్॥ కవసవ
విషంయూభూతకేలవధూవత్రివిషంయుతాంయుతాః ప్రతానసత్రితావత్పుతపుంటకేషవిషంయుతాయుతాస్త్రసవివిషంయు
కేలాసవరాశాధికరణాతావకద్దిరాష ఇతిసాచనం। తదింయురూపగ్రహప్రతిబంధకసమవధానకతాత్కరూపాం
త్రకవిషంయుకభృముశాసంగ్రహాతావత్॥ త్రైశ్చికకుతెఎకస్మికవయుచినిగాంగారూపాంభావాకేలవత్తృతనక్షత్వ
సనజకవతావభిధకతవసంభవిపతాదృశ్రైరాదుష్టాతకేలవత్తృతనక్షత్వసనజకనతావభిధకతవదలాదాంయువినిగమ
గానిరహ ఇతి। కవెరాదుష్టాతత్వానపనకేలతవవెకవసృతదివశుక్లపనపరవింతికేలరావదిశం॥ కైత్రైవెతిసాచ్వంతథా

పిరూవపాకంతెరాం రావ(ద్రశాసు దూష్ణతరూపాభావ సనత ప్రత్తవక్షం ప్రతి రావదశతా రనతార గాభాహా ఇతి చతు వి(ంశ
తిశివ(శవవవమె తత్తు త్వఘూ) గరక్షా పాకాభునపమెక్షతివి రహెగాపాకఝ రనతావత్రిదకఝాతంయంన్ర తా్త రనరారగాభా
హాత్రుషదెవెవిచెరా ధవం(ఘూ)గదావరంత పరవూరాళిలారాం పాకఝరనతవ సనఆవశవతతావత ॥ తత్రు హాసుదూష్ణ
తతఝాతెరసిచకాశితతెరాను దూష్ణతరూపారారం భాపతెస్రత్నీవకారసావవశనకవయూఘుపాదిళిఎతత్రురవూరాంళ
హాదిశాంధారస్త్రైకఝరనతావ త్రిరఝాతవభునపగమెలసుదూష్ణతత్తుఝాతాన సాంకరవం సానదితివత్ర్రపాకఝరనతావ
త్రిరకఝాతవంత్రరాగంవదవత్రిరక్షం ప్రతి పాకసనకారరాతావంత్రరకల్పు గాయూస్త్రావశవకతావ త్రఅతవవాశింయరా
రంభకల్పైఅదూష్ణతత్వఝాతిరెవ్రైకాళిలతవంతువదూష్ణనపనత్రిశెరరాశెతవపివిరస్రం ॥ కెచిత్తుఘూ)విరూపాశాళిలతాయదిఝా
తింవిరాగాభాహాళ్ఛలతావదిరంక్షతెవాసుదూష్ణతతత్రిమెర.తరవత్రికాన్న భావసనత్రైకమెవహెంతుతహావస్తుతస్త్రత
రాచనవకవయుదూష్ణతవమెవ హాఝాతిం॥ అకుదూష్ణతతవసనతధాత్వెతరవత్రికాన్నభావరూపంతెరాహెంతుద్వయుక
ల్పగాపెక్షయూలదూష్ణతతెనైవహెంతుత్వకల్పుగాయూలవితహావదితి॥ అథవాసుక్ష్మాంశత త్వహానపవపృథివీసుశ(వూత్రువ
త్తిఝాతివిశెషంకల్పుంయిం హావహాద్యశవిఝాతియుస్పశ(తెన(పృథివీప్రవక్షం ప్రతి బాక్షుషసౌశ(సాధారణెకైవస్త్రా
రనకారరాభావంః కల్పునతెంఎవం జతతెజోవత్రిఝాతివిశెషంకల్పుంయిహావహాద్యశత్రైఝాహావవత్రిరక్షబాక్షుషం
ప్రతిశుక్షవవాపూర్వదూష్ణతత్వెరహెంతుతాంఎవంజలస్పార్శ(ంప్రతిఅదూష్ణతశవతెనరతెజః సౌశ(రంప్రతిఅదూష్ణహెహా

సాధారణాప్రత్యక్షత్వాదవిశేషం ప్రతి అనుద్భూతానుస్పర్శత్వస్పర్శే ప్రతిబంధకత్వకల్పనాదేవతద్గ్రాహ్యవిషయాణాంతథ
వంచ అనుద్భూతశబ్దోత్కృష్టస్పర్శయోరపిస్పర్శే ప్రతిబంధకత్వాద్వాయుసంయుక్తేంద్రియసంప్రయుక్తస్పార్శనాపత్తిః। అను
ద్భూతశుక్లసన [redacted] రూపాక్షుషప్రతిబంధకత్వాద్వృక్షత్రియాదీనాం చాక్షుషప్రతిబంధకత్వాదనుద్భూతకారణకారణా
భావాః॥ అథ ఉద్భూతరూపత్వం రూపత్వద్వ్యణుకాకారణత్వాత్ ఘ్రాణాదీంద్రియప్రత్యక్షప్రతిబంధకత్వేఽపి తదిదం సాధారణాను
ద్భూతత్వమేకమేవ ఇంద్రియదోషాదికం తన్నానాస్త్వనుద్భూతత్వనానాత్వప్రత్యక్షత్రయకారణతాబాహుత్వా
పత్తేః। ఇంద్రియత్వాదేర్నానాత్వ అననుగమాత్ కారణతాబాహుల్యం తథాపి ప్రత్యక్షకారణత్వం చక్షురాదికారణతావచ్ఛేదకగౌ
రవేణ తాదృశకారణతాయాః అధికేన జాతిగౌరవాదితి చేన్న। తత్ప్రత్యక్షత్వజాతికల్పనాయా అధికానవస్థా
తాకల్పనాయా అధికాన్నత్వా। తథాహి అనుద్భూతత్వమేకం। ఇంద్రియవృత్తిత్వే ఇంద్రియాదిగ్రహణతావచ్ఛేదకజాతయ
త్వతదభావపర్యవసితబాహ్యేంద్రియగ్రహణతావచ్ఛేదకత్వాభావపర్యవసితబాహ్యేంద్రియాగ్రాహ్యత్వమితి సత్త్రింశజ్జాత
యః। ప్రత్యక్షానుద్భూతరూపాభావత్వమేతాదృశకారణకారణాభావః। ఇంద్రియాణాం బాహ్యకేంద్రియద్వారకత్వమితి పంచవి
ధకారణాభావాః॥ అనుద్భూతత్వం తాదృశాన్యతమత్వం। ఇంద్రియత్వాదయస్తు షడ్ గ్రాహ్యత్వాః। ఇంద్రియగ్రహణతావచ్ఛేదక
జాతయస్త్రయః షట్ బాహ్యేంద్రియతావచ్ఛేదకత్రయః షట్ అనుద్భూతత్వాదయో బాహ్యేంద్రియగ్రహణతావచ్ఛేదకజాతివ్యాపకభేదత్రింశ

ప్రతివక్షుష్టాఽ

నాతఉద్భూతరూప[illegible]దినా హేతుత్వం। అతఏవ చ నిత్యానాం॥ అస్య కేవలస్వరూపత్వం నాశ్యత్వం చ ఉద్భూతరూ
పేణ తత్త్వాభావ వినాశ్యప్రత్యక్షః సమవేతానుద్భూతరూపత్వాదినా మేవ జ్ఞానత్వేనప్రత్యక్షానాం జ్ఞానతావచ్ఛేదకత్వసిద్ధి
నాశినాగారనాత॥ ననుఉద్భూతరూపం సంగినాశ సమవేతరూపత్వసమవేతత్వనాన్యథాగనాతయామాసజ్ఞానతావచ్ఛేదకత్వ
సిద్ధం। రూపత్వాదినాపేక్ష్యజ్ఞానతావచ్ఛేదకత్వం నాస్తి। తత్రచ జ్ఞానత్వం ప్రాగభావప్రతియోగిత్వం నాశకత్వం। ఉద్భవ
ఘతావది మతత్వం వేదివిశేషగుణానాం సమవేతత్వగా నవమనిత్యానాం। ప్రత్యక్షరూపవృత్తిత్వే జాతవసనశుక్లత్వవాదప్య
[illegible]జాతేస్త్రిం దియాది[illegible]ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వావత్ప్రత్యక్షం ప్రత్యనుద్భూతాభావహేతుత్వ సనమనుద్భూతరూపా
దియానుకారణాతకల్పనాపేక్షయా అనంత్రరూపాదీనాం చ కల్పనాపేక్షయా అతత్కల్పనాం చ అప్రవృత్తత్వా
త॥ అథతజ్జాతివిశేషావచ్ఛేదకరూపసమవేతసుస్పర్శవత్త్వాజ్జాతివిశేషావచ్ఛేదకస్పర్శసమవేత వృథక్పృథక్కారణత్వాభావ
గమేకారణకారణాభావనాతమలానపేక్షయా బాహ్యప్రత్యక్షసామగ్రీ నాధారణాప్రత్యక్షతావచ్ఛేదకం ప్రత్యక్షగుణాదీనాం
ప్రతిబంధకత్వమనుచితం తథాచ ఉద్భవరూపాదినా ప్రత్యక్షరూపాదికం జ్ఞానత[illegible]వచ్ఛేదకం చ[illegible]
బాహ్యప్రత్యక్షాదినా ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకబాహ్యప్రత్యక్షాది॥ అనుద్భూతత్వం జాతవత్ప్రభునపగమేక్షతివిశేషత్వాత్ పరమా
ణుభిః రూపవత్త్రసరేణ్వాదిత్రయాణాం ప్రత్యక్షత్వం ఉపాత్రింశేత్ర్యు సందిగ్ధం ప్రత్యగమైవం నవతాత్పర్యా
తిరస్కారాతకోఽనహాముపగతం తిష్ఠతి। సం తథాచవచ్ఛేదకం ప్రతియోగితా వేద్యహేతుత్వం కల్పనేగగనాత్ ఇతి చ

12

[illegible]

పపాత్మసంయోగాదికరూపాం తరాతివ్యాప్తిహాశకాంచ్యు జ్ఞాత్రిత్రితవతాప ధ్రకం తదవత్వం భసవురాం యెం(ధేరా ధ్రవ్యి
కెచిదితవనె నాసవరసః సూచితః(సవచితా ర్యత్మెాపా ధనపెత్నంచయూ లాషు వాదవశనక్లు ప్ర జ్ఞాతివిశె షస్సైనవ భూత్వప
దశకవతావ ఖెశకతవవచుచితమితి(కసువయూ తకత్వం జ్ఞాత్రెః ధ్రు సవువాంచిరా హాకరాతావ ఖెదకత్వె మం తాన్నవయు
విగాపి ధ్రువ్యారం భావత్రిరితవళహా॥ఆం తావవంయుత్రిసవూ కఇతిసుశ(వత్తెవకహార గాతాంచయూ లపిసహాకాకృం
తవిరహాగాం తన్నావయుచిఇ కధ్రువెూనత్వత్రిరితవవశస్వం వాచనతావ త్న్మకాకృంత్రశం భఅం తావవంయువిఘెరాదిః॥అధాతాస
వయువితవస్సైనవగాన భావాత్వధం తదవభిక్షుఖెదత్వెకహాతుతాకచధ్రువవ సవువాంయున్నకనత్వం తతఇవ రకారకారగా
సత్తెతత్రుధ్రువనసవువాయునకనతవస్వ ప్రవెూ జకాభావాత॥యుథ్వరహాప్రయుక్త్వాత స్వధ్రువవరకనత్వంతా
దృశకారగాసానవశవవాచనతావదకవధాచాష్షుషారికంప్రరిచాక్షుషవిషయుతావదిగాత్రితం ధకతావకిబ్రావకలయూపా
దీనాం చాక్షుషవాగెూపపత్త్రాశూపహహత్వాదిహాతుతా విలప్రసం గాత॥అకవత్రుచవచుతరకారగాతావిలయుప్ర
అగాంయుతావతం టతావదిగావిశిషనప్రతిబంధకతవహ్యెకాత॥అధవాజకవతావవభిక్షం ప్రతిబ్రిహాత్రింయెకత్వవత్వెన్త్రై
వహాతుత్వవుభ్మవెంయుతె॥ఆం తావవయువిగావెకత్వెచవాదశక్రైబ్రాతావకభువవగవుచవతత్రుధ్రువెూన్నత్వాధావ
త్రిరిరిప్రాగభావవిరహాగాకధ్రువెూవత్వాదఇతవనెన॥వస్తుతస్తువిబ్రాచియుసం యెూగరూపాం నవువాయికార
గావిరహాకెవకవత్రుధ్రువెూవత్వారావత్రిరితి సహాక్షకం(వ్వధక్తెవగునాత్వం హిరూకరూపాతి॥వ్వ

పిసుం.దాపత్త్రరితి భావః॥ వస్తుతస్తు తాభ్యాం శయుక్తిరకిం.చిత్కరీగగకాశాస్పం.దాసదు వాం యా కారకావిజాతీయా
ఖిపూతాదీ నాం.తు నభువపగవూ దెవత త్రుత రావతవ భావాత్॥ నవప్రయూవిశెషం ప్రతిప్రయూ తన్నదాత్మనం
యొగౌరనాం.హెతు తవకల్యనాం త్రాభ్యశ సం.యొగసానత్ర నవపిసతాన్తత్రు స్పం.శవారరయూ మ్మెరవిశిష్ట
13 సం.యొగతెనహెతు తవకల్యనాయూం.విరగవు నారిరహెనాకారదాతారవం యుకల్యనావభెదనగారవాప్రతరెన్నయూ
మూతనత్వెన్నైహెతు తవకల్పనాంతయూవిత్రొచితతావత్।తాభ్యశ జాతిసిద్ధిరిత్రివాచ్యం।తత్రవిజాతియసం.యొ
గసంబంధెనలక్ష్మనవవహెతుతవకల్పనాత్రినసంబం.ధెనసప్తస్నసాపసతావసతావరెహపదవ్నభావాదిరితియొథనం
పరం.తువాం యుప్రత్యక్షాశం.గీకారతత్వైరయూపసానత్న ఖినఃద్రవెనప్రత్యక్షావవఖిన్నం.ప్రతిహెతుతవకల్పనెఅవధె
రనగారవానన్నాత(ప్రత్యక్షసైనవతజ్జ్ఞనతావభెదనతావచతావత్॥తాభ్యశజాతిసిద్ధిః॥నచమూనసవానవత్త్రి
ప్రత్యక్షనిర్విశెషాజాతివిశెషవవసిద్ధనతాం.తజ్జ్ఞనతావభెదనతయొరితి కిం.వయూతనజాత్యెవతివాచ్యం॥విరిగ
వం.గాదిరహిస్త్రివతత్సిద్ధిరితి॥నను చయూవతెవన సహెతుబనవృత్తి తం యూనత్థం వయూతనతనజాతిరితన్నతళవాం॥
భూతతవను ఓవదవెతి॥వం నసియూగగననవబానభువనగవూదిభావః॥ సనువెతెతి॥అత్యతవజాం.వయూదాయూ
త్మనవతివానప్రి వారగాం యువ్యతనం.త్రం.తత్త్రివాతివానప్రి వారగాం యుసనువెతెతి ఇం.ద్రియవిశెషగాం.సత్తాదిజా
తివూదాతిప్రసం.గవారగాంయు శ్రువనత్వవానపెనతి॥ద్రవనవ్యతనహూనగానభావ ప్రతిరయొగితావభెదకతావత్॥కం

యోగః। అత్ర సత్యం నిరాకుర్వతే పరత్వాపరత్వయోరపి త్రిపరాపరత్వవ్యవహారప్రకారమాహ పెన్నత్వ తస్యాః॥ దిగుత్పంత
తేన సంయోగాదిభిర్దిక్కృతయోర్విప్రకృష్టసంనికృష్టజ్ఞాన కరిష్యంత్యోః శ్రుతయుపసర్గత్వశః। అంచుపసర్గ
దపర ఇత్యాదివ్యవహారః। తత్ర తత్రాహ విప్రకృష్టత్వాదిః॥ విప్రకృష్టత్వసంనికృష్టత్వాభ్యాం బహుతరసంయు
క్తసంయోగాల్పతరసంయుక్తసంయోగాభ్యామిత్యర్థః। తథా చ విప్రకృష్టసంనికృష్టయోః పరాపరవ్యవహార
సం। ప్రకారత్వమాత్రే తత్ పరత్వాపరత్వే సంయోగాతిరిక్తగుణౌ రూపాదివత్। ఇతి భావః। జ్యేష్ఠత్వకనిష్ఠత్వాభ్యాం
తత్ప్రాగభావాధికరణాభావత్వే తద్రూపతజ్జ్యేష్ఠత్వతదుత్పత్తిః స్యాద్యథా సౌధిక్రమాకృతం తదుపతత్వని
షత్వాభావం తథా చ జ్యేష్ఠకనిష్ఠయోః పరాపరబుద్ధిప్రకారత్వమాత్రే తావత్ పరత్వే గుణాంతరత్వే సిద్ధే నతద
తిభావః॥ తథా విధ వ్యవహారే సోపపత్తిరూపదర్శిత స్త్రితేషు పరాపరవ్యవహారే ఉపపత్తిరిత్యర్థః॥ అదిక్కర్తే
తవిప్రకృష్టత్వసంనికృష్టత్వే॥ తత్రవియం త్యక్తమపదేశం అపేక్షేత ఇతి॥ ప్రయాగతః కాశీ విప్రకృష్టా మథురామథురా
తః కాశీ సంనికృష్టా ప్రయాగత ఇతి వ్యవహారాదితి భావః॥ అంతేన జ్యేష్ఠకనిష్ఠత్వే॥ పరాపరాశ్రయ ఇతి॥ అపేక్షత ఇత్యను
షంగః॥ తథా చ జ్యేష్ఠత్వవ్యవహారే కనిష్ఠత్వాశ్రయః॥ విషయమాశ్రయ జ్యేష్ఠకనిష్ఠత్వవ్యవహారే జ్యేష్ఠత్వాశ్రయాపేక్షా
విషయమాశ్రయతే లక్ష్యభేదేషు తావదుపయోగో యోగ్యతానిష్ఠలక్ష్యా ఇతి వ్యవహారాదితి భావః। పరత్వాపరత్వే త్రిభువి [illegible]
త్రయాణాం బహువ్యాప్త భావత్వే తన్యథః॥ న ను నమ వాయుత్వేనైవ సముదాయ యుక్తత్వం తం తద్భావాపత్తిః కథం విషయత్వ [illegible] ఇత్యస
తి పరస్పరాసనిత్యం సముదాయ శేషత్వ ధర్మస్య సముదాయత్వ పరాస్తిష్ట [illegible] పరాపరవ్యవధారితా॥ అత్ర చ సత్రాదికమాహారాంతు

గు
ధక్త్వవింతానది॥ఘం పాత్పుల: పృథగితి ప్రత్తితి ప్రకారెం ... గాం పదవాతెంనాకె తవథ: ॥ ప్రవరాగభావాబితి భావ: ॥ యత్ర
శగుగం. త్రశమితవ సనగు గావక బాత్వభావాదితనర్థ: ఇతి తష్ఠ॥ గుగాత్వెవ బాంతి త్వకాన్గ్రి నిర ... కతకవనత్వెశ తథా వావహాన
14 తువుశకవతావత॥కకు పృథగ్వవవహార విషయు సనా కవత్రుకు త్రాపనంత భాగవా సం. భ వెశఆ కవథా కుపళ వావగు
గంపదవాచవతా భున పగఘుఆవ శవక ఇతవతఆహాలహెం వెనవి॥ కకుపృథక్త్వం. గాభావ: సావధితావ దితనకు కవం
కెకతత్రా భావతావ భావశిగా తెం గా భావపదా ర్థా: త్రగశెతవతఆహా। పృథక్త్వప్రత్తితి స్రవశి కహా వధితావపలంచ
వెతి॥ కసావధితవ విశిష్ట థవుకవి షంయ సతనర్థ: తథాచెంపదశి తాకువం వెతనసిద్ధిరితిభావ:॥ కకుపృథకశత్వ సనసా
వధితావ కంగకాశెఘు పాపుల: పృథగితవత్రుపం. చవున ర్థా వధితావ కవంవుం కుప సత్తి స్త్రధా చపృథక్ పదసఘు భిన్నా
శెపం. చ విరా విధాంవుకసూత్రసవక్రైపు ల్పం॥ కచవత్రుపం. చవాన ప్రత్తింతెంగివావ ర్థకత యూతసన చ వావ్యశవాకన్న
ఘకనతెంకవిషయిరాభూ తానెంవ కాన భావె ... కవంవుసం. భవెక కసాపవకు పమిపత్తి రితివాచవం॥ తథా సతి ఘుపావుల: పృథ
గితవెన్నవఘుపాన్నపవ: ఇతి ప్రంవెంగాపత్తి: పవాబ్జిసన ఇతానదాపంచ ఘున కుపపతావఆకానరాదిశిశతన ఇతి పం.
చమావిథాంవుకసూత్రెఆకనపదసావశనతవ చెంథకపదపశకావప శనకత్వెకర జ్జంతెంగెపి పం. చవహ్న: సం. భవాలిత్వాత
ఆతాఘుపాదివావ ది॥ ఘంపాతుల: పృథగితానదా పృథగాదిశబ్దం వెంగెపం. చమునకు శాసకసిద్ధితనర్థ: ॥ తథా తెంపదర్శి
తసూత్రెఆచపదంవిశిషన పృథగాదిపదపరం. కతవవెంవ కానభావచెంథపదసాం వం కనవరమితిభావ:॥ దరతావపదత్వ

చరణయో రాశ్లేషు పాదౌ అతిరిక్తచిత్రరూపవాదినాం ప్రాభాం తస్యం రూపయో విచిత్రమపి । అతిరిక్త చిత్రరూపా
ణాం గ్రాహి చిత్రరూపమితి ప్రతీతేః ప్రాగతిరిత నేత ఆదిరా ॥ సమానాధికరణ్యాదితి భావః తయా రూపసముదాయాంతర్భావాన
పనపత్తి కల్పనాది సమూహాలంబనత్వాత్ ॥ తథాపి స్తనయో రేవాపపత్తేః ॥ చిత్రమితి ప్రతీతేరుపపత్తిరితి నర్థః ॥ కుచిత్ర
మితి ప్రతీతీనాం సర్వత్ర సారూపవిషయత్వకల్పనే గౌరవాత్ తద్విషయతయా అతిరిక్త చిత్రవిషయత్వ
కల్పనాయా ఆవశ్యకత్వాత్ అవచ్ఛిన్న ప్రత్యక్షవిషయత్వం నీలాతిరిక్త చిత్రసిద్ధిరిత్యర్థః ప్రత్యక్షత్వమవ
చ్ఛేదకత్వాదిత్యతిరిక్తరూపకల్పనాయా ఆవశ్యకత్వాత్ ॥ తథా చాతిరిక్త చిత్రరూపస్వీకారే తాదృశ ప్రత్యక్ష
సంగ్రహః సంగ్రహాదిరితి కారణ్యరూపవత్త్వయోః రాశ్లేషు పాదౌ అవాచ్య వ్యక్తి నానారూపసమాహారాత్ ప్రాచీన ఇతి
భావః ॥ అత్ర ప్రాచీనాం ఉదాహరణం ॥ శ్లోకే నయనయోః ప్రత్యక్ష దృశ్య రూపయోరతిరిక్త చిత్రే సంభవధాతుకం నను చిత్ర
రూపానంగీకారే నీలపీతాది చిత్రాపత్తి నారాయణయోశ్చిత్రత్వాపత్తి ప్రతి నీలాదివిషయభావానాం నాపత్తిరిత్యస్య సమవేతత్వ
ప్రతీతే సత్యానేకసంఖ్యాత్వ కల్పనే గౌరవమితి వ్యక్తం తత్రావచ్ఛిన్నవ్యక్తి నానారూపాంగీకారసమవేతత్వ
నాడకనయోర్వాచకే దేశే పీతాదిపత్తి నారాయణయో నవేదనతా నంబంధి నీలాదికం ప్రతి సమవాయసంబంధేన నీలా
దిహేతుత్వకల్పనాభావాత్ తథాపి నారాయణయోరనుపపత్తిరవచ్ఛేదకసంబంధ గౌరవనేతనాకలంకితం చిత్ర
రూపవాదిమతమిత్యతః భాష్యం తే నామి । రూపం నయనయో పరశరీర ప్రమాణసహావ నీలాభావ తాదృశనారూపతయా
త్వ రూపవానవచ్ఛిన్న ప్రతి ప్రయోజకం హేతువేదనానురోధేన నిరుపవ్యక్తి ప్రాగభావ ప్రతియోగి తదనా
త్వ త్రీరూపవానవచ్ఛిన్న ప్రతి ప్రయోజకం

సిద్ధసాధనవారణాయ పరస్వతా సమవేతి ॥ ఏకత్వావచ్ఛేదకతాధాయ సిద్ధసాధనవారణాయ సమవేతే త్యూక్తమితి ॥ ప్ర
తియుతావచ్ఛేదకతాధాయ పదార్థరణాయ [redacted] సమవాయాంతి అభావేప్యఖిలారణాయహ
తాం సమవాయిత్వసత్త్వి ॥ ఘువవసమవాయిత్వవిశిష్టాయాంభావవానవృత్తేః తత్వేనేహితవాప్యతాస్తథవసత్వేనవప్యభి
ఖిలారణాః సాధనవహితా సమవాయిలాం విశిష్టాభవాం దృశ్యవాస్మిబలాత్మజాతియనివద్ధ్రంయోః పరస్వరా సమవేతసమ
వేతశూన్యధర్మస్సిద్ధావష్టాదవి వివిక్తవిశేషసిద్ధివతవశలతా ॥ విసాధవి ॥ వావదవశవధర్మవివి ॥ సమవాంతవిశావవవశకధర్మ
15 మివవర్థః ॥ పరేషాం అతిరిక్తవిశేషస్వైకత్వా [illegible] స్వతవతివాదాత్మనకైవేత్యర్థః ॥ వావదవశతావవివి ॥ పరస్పరవావృ
త్తి జుత్తిర్జాతిరూపవర్థః ॥ తథావేదాపదశివవానమిత్ర ప్రయోగార్కతంతూ శశివిషాగా వత్తివశక్త సిగా గావంతి [illegible] ఖా
వః ॥ నను అతిరిక్త [illegible] విశేషసిద్ధియోగానినాం ప్రత్యక్షువాదితాపశం శతయోగినఇతి ॥ కాణాస్వసమవాపాశం క్రియంతే
ఏవం తథా [illegible] వి ॥ తథా తతేషాం పదివనం యుక్తప్రత్యక్షేవా నాభావ ఇతి భావః ॥ రూపాదేరవానపునవృత్తిత్వం వనవ స్థావయ
తిరూపాదికమితి ॥ నను రూపాదేరవానపునవృత్తి వాప్యగీకారే సవిషయవావృత్తివానపవవృత్తి జాతేరవానపునవృత్తి తావ
ఖావన్యయమభంగప్రసంగ ఇత్వనవళహనవిషయవావృత్తివివానదితథావప్రసూనాభావే నవాలవశవావృత్తిరభావాస్మ
క్తేనాపిదోష ఇతి భావః ॥ నను తథాపి రూపాదేరవావృత్త్వవత్వ ప్రసూనాభావ ఇత్వనవళహ సాత్వేప్యానవి ॥ శాబ్దమయం
శంలరూపం తథాత్వేక క్షిక్వథికరణేలవలభవహూనయోరేకకాలావచ్ఛేదేనవిరుద్ధయోరుక్తేనలయోరవత్వేరకభేదం వి
నా అపపద్యతయా అవత్వేరకతల్యనసావవశవతయాకిమవశిష్టపవానపునవృత్తి త్వమితి భావః ॥ రూపాదేరవానప్య
వృత్తివాయాం తాకికప్రసూనాముక్తా పవిరూపశబ్దప్రసూనావపాస్వహాలోహితఇవానవి ॥ కాణాజాతియరూప

ంతరాతరాహా॥ అకనదేతి॥ తత్ర హానప్రవృత్తిసాకాస్పర్శాంగికారక ఇత్యర్థః సుఖవరారావచ్ఛేదకేతానదికభావానప్రవృ
త్తిశాం॥ గికారకేపినభేదాహ ఇతివాచనం॥ సావరాకనతైరాఅహానపనస్పర్శకత్వావచ్ఛేదకం ప్రతిస్వావచ్ఛేదకావచ్ఛేదనత్వసంబం
ధేకత్వఘం॥ సంయోగసనహేతుత్వకల్పనాత్॥ కచహానపవృత్తిహాదిసాపికత్భకసచశోదిస్పర్శకత్వావచ్ఛేదకం ప్రతికత్తిక
స్పర్శకాదిపదదయుహావచ్ఛేదకత్వకం॥ యుంక్త సవుహాయుతైకహేతుత్వకల్ప్యనాతనాసుపపత్తిరితివాచ్యం॥ తథా
సతిగౌరవప్రసంగాదితిభావః॥ కశునవరావిదం॥ సుకువరాకకెకచ్ఛేదకపృథివాన॥ స్పర్శద్రవ్యవిభేనతదేవదులభః॥ సుకు
వరాకకరకకత్వాదేః సంయోగవృత్తిజాతిత్వాదిహావశం కన్నకపేధతికతేతి॥ సంయోగవిశేషాదితి॥ అకం భకసం
యోగవృత్తిజాతివిశేషావిత్యర్థః॥ కసైవాపిచెతి॥ తత్ర తుధు■రాబకాకావయుహాకన్యైఘుపాదావితానది॥ తత్ర
హానపనవృత్తికసాం గికారకేబాధకవహాహాఅకనదేతి॥ అర్థస్తుపూర్వవత్॥ కసుకాకాజాత్త్యయుకనవదయుహాకన్యైమ
ధ్యేఅహానప్రవృత్తిసాకాకసాంగికారకాకకథః॥ కవతత్రతథాకనభూనపగతెకసహత్యాకాసుపపత్తిః॥ చిత్రకాది
స్పర్శకాకేనగౌరవదోషగ్రాసేక॥ కనత్వావవపంయుకవసాకాచివాచనం॥ తత్రావయుతెగతకనవరాదాయుతదుపపత్తిః
కచయుత్రధునరాంకపయుక్తత్రనకసం॥ తత్రకాగకకహాచ్యం॥ తత్రకస్పాంశైఅపకత్తభాకాత్మకపకవరాగయుక్తకనవి
షంయుక్తత్రతన్నక్షైపుసాంగికారాత్ఇతివుకసిద్ధాహానహాకకసపచెతితత్రత్తిసాకాకసవచ్ఛేదయుపుహాకచ్ఛేదకావచ్ఛేద
విశేత్యర్థః॥ కసుతత్రకస్పాందుత్తాబాధకాభావాత్యుపకసరూపకాకాసత్వాదితిచేకకసత్వావచ్ఛిన్నం ప్ర
తిసవస్పాంవరాకాధికరణావిశేషస్వవిజాతీయకసావరాకాధికరణాసంబంధేకసతెకప్రతిబంధకత్వకల్పనా
దితిభావః॥ ఇదం తావాపాతతః తత్రచిత్రకస్పర్శకాకకతెకత్వాదితిభావ ఇతిధ్యేయం॥ ఉతెకతి ఇతిక్రమేణాప్యర్థః

శ్రుయుసము తెతసము తెతత్వకాలకవిశేషణాత్తైవతత్రితయుసంబంధికరూపవిశిష్టం రూపం ప్రతి సమసాపూనా
ధికరణావిశేషసవిశేషధికప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాదిచిత్రత్వాకవతరాశ్రుంయుసమవాయుసముతెతత్వసంబంధేన
రూపత్వేకహేంతుత్వం తత్రసాధ్యాపవవృత్తిసాసారూపవమపాపిక్షయూగారవావకాశః తత్ర్మతెంపరశ్చితకలాఠ
సాంషపకాఠనకారరాభావకల్పగాధికాచ్ఛతు॥యదిరావ్రాపిస్వపదార్థపదావలావక — త్రమెసాకిచిత్రాదవపుర్ధా
వయుచి॥తథాపిచిత్రరూపవాదికవ్వముతతెవసచిహాచకం॥తథాహిచిత్రాత్రియుసాసారూపవత ● వయువాదకత్మైప
పాకాఅపావపనవృత్తిసాసాబాంతీయుదూపాంగకాకెకలాదవవయువాఘైకెకపీవాదివారకరయూవథైరకవాసం
బంధేకపీవాదికంప్రతిసమస్వసముచాయుసంబంధేకపీవాదీసాంషదభావాభావకారణా — గారవాత్త్రిప్రరూపవా
దిముతెముసవః॥కలాదిక్షతెచిత్రాపత్తివారణాయచిత్రతాచవచ్ఛిన్నంప్రతికారణకాలవృత్తితయూచిత్రతరరూ ●పాభా
వతెవన్నైవహేంతుత్వకల్పనేపుపతెవలాఘవం తథాచలాఘవతకైవాప్రాత్రులక్రపూసాసిద్ధ చిత్రరూపనిశాఠ
సాంగివా।గాగురూరతుశక్వమిత్యవెహి॥తచిత్రరూపవాదిముతెచిత్రషుపెకలాంచుపృత్తివారణాయువిజాతీ
యుకదావదికంప్రతికలాభావాదేః స్వాశ్రయుసముతెతత్వప్రతానసతాన్నత్రితింధకత్వకల్పనేగారవమితివాచ్యం
తసైవాన్ననికాదికత్వేకఫలము మితయూఅదోషత్వాత్॥వవతెవాదశకరవానచిత్రపుశాదికముపాధత్వలా
ఘవరపీంవిధావితిఅలంఅధికం చిత్రరూపవిచారేఅనుసంధేయుమితిసంక్షేపః॥సుతెవాపితెతిసుకురూంరవతిసా
ప్రశ్నేవదతంతువాదత్మైఅవంయువికీతావదిః కమవానపనవృత్తయుచివస్పర్శాన్తత్రకిమితి సాగక్రియుంత ఇత్యాశంకా

త్ర సమవాయికారణాదన్యస్య విశేషత్వా హేతుత్వకల్పనే తత్ప్రవేశద్వయంతు హేతుతాకల్పకస్య మానాయా విశిగమకానావశ్య
న్నితిభావః ॥ తత్ర సమవాయికారణసమవేతరూపాదికార్యం తస్మిన్ జ్ఞానరూపత్వాకారణీయ తత్ర ద్రవ్యనశ్యే సమవేతం ప్రతితత్ర
ద్రవ్యత్వేన హేతుత్వకల్పనాయాః అవశ్యకత్వేన సమవాయివిశిగమకత్వాదితి భావః ॥ సమవాయికారణాంశివి [redacted] అస్తిత్రయ
రూపశ్చేనవి [redacted] శేషః ॥ కుమారాస్తు అసమవాయికారణత్వే [redacted] కారణత్వం తథాపి భావకారణస్య సమవాయికారణాత్
యసమవేతకార్యం ప్రత్యాసత్ర్యా సమవేతత్వం సంబంధేనావయవత్వేనకార్యాభావః అసమవాయికారణత్వమాపన్నే
కుత్వతఅహ భావకారణస్యైవేతి తథా చ పదశక్తియం తు అపేక్షణీయం ఇతి భావః ॥ ద్రవ్యనాశం ప్రతి న సమవాయికారణా
శరశస్త్రకారకాణాం కుసమవాయికారణానామితి చేన్న తాదృశత్వాత్ ॥ ద్రవ్యనాశే వి ॥ సమవాయికారణనాశవిశేషేణ కారణా
సమవాయికారణనాశస్య హేతుత్వవ్యవచ్ఛేదః కుసమవాయికారణానాం ద్రవ్యనాశస్యాపి తత్ర హేతుత్వమాపన్నకమ
త్వాత్తఅహ కుతన్న సమవేతత్వాభావాత్ తథా చ ద్రవ్యనాశకానాం కుశలాధికరణద్రవ్యనాశం ప్రతి న సమవాయికారణనాశస్య హేతుతాయా
అవశ్యకత్వేన విశిగమకత్వాదితి భావః ॥ అత్ర ప్రాచీనాః కుసమవాయికారణే నావయవనాశనాత్ ద్రవ్యనాశం ప్రతి సమవాయికారణ
నాశస్య హేతుతాకల్పనే తత్ర ప్రాచీనాః సమవేతకారణాకారణాః ॥ తదేవ కుతు కపాలాది సమవేత రూపాదికారణాం కుశలాధికారి నాశక
స్తత్వాత్ కపాలాది సమవేత కార్యం ప్రతి కపాలాదినాశే హేతుత్వమయుక్తం పపత్తేః తథాహి కపాలాదినాశస్య నాయుస్సరాః
ద్వతః తత్ర దూషపరాకత్వాదికం గౌరవాత్ ॥ కింతు కపాల సమవేత కార్యత్వం తత్ర ఘటకారకత్వాధికరణమితి కపాలాదినాశాద్ఘ
టనాశోత్పత్తి బాధకాభావః ॥ అథ [redacted] కపాలాదినాశస్య నాయుస్తావద్భిదకః కపాలాదిసమవేతకార్యత్వం అగ్ని స [redacted] త
[redacted] కుకపాలాది సమవేతరూపాదినాశే వనఖిలారాతకాపి అగ్నిసంయోగాభ్యాం కపాలాదిసమవేతకార్యత్వం వర్ణాంతరసం [redacted] గ
తేనాగబు కుకపాలాది క్రియానాశేవనఖిలారాత అత్ర వ్యసనకువకుతథంయూం తథైవ సనతత్ర విశేషాసం ప్రభాతసం యూ గత్వ

గంధో వావమానత ఇతి ॥ సాం శాఖాం త్రయ గంధవదయవారత్నై అవయవి ఇ అవానపనవృత్తిత్వే స గంధో వావమానత ఇత్యర్థః ఇ
దవుపలక్షణం తత్ర అవయవి ఇ గంధో వేవ [illegible] పిత్రక్తవనం ॥ చలత్తిప్రత్నయాదితి తథా వకసు న్యో వావపనవృత్త్య
గకారేఅవశ్యక ఇతి భావః ॥ కసు తత్ర శాఖా ఎవపరం చ లతి కతువృక్ష ఇతి బాధక ప్రత్తి స్వాభప్రలత్తి ప్రత్యవయా ప్ర
షు ఎవేతనభిపి వాన శంకతే శాఖా ఎవేతి ఇతన్పేతి భూధర ఇతి శేషః ॥ తస్వచేతి ॥ శాఖా ఎవ తావది సాకర్షరప్రత్యయ
స్వత్యర్థః ॥ సవా వభేదే ఇతి ॥ సవా వయవావభేదే ఇత్యర్థః ॥ సవక్త్రీవేతి సవా [illegible] వయవా సాపువభేదకతా వగాహ
ర ఎవేత్యర్థః ॥ దత్తప్రత్యయవి శేషాకారి ఇతి ॥ తథా ఇక్య [illegible] చలత్తిప్రత్యయ యూప ప్రతిబంధకతావిత్యర్థః ॥ తథా
చతంతో పరస్పరం ప్రతిశేషార్థే సాప్తాపూ ర్వప వావ విషయ వన్యవ స్థయూప్రా పూర్వభ్యవగపు ఎవేవిత ఇతి భా
౪ వః ॥ మత ఎవేతి కష్టస్యో అవానవన్యవృత్తి తాచరేవేత్యర్థః ॥ కసు భవతపా వరశ్రిరేవాన కష్టస్యో వానపవవృత్తిత్వం యూపాదిరవావృ
వృత్తిత్వం తు ప్రతిక్తాలతర (గ) మత్రతాభధేయ వెంవేతి భావః ॥ తథాహి కో సాయూపవద [illegible] వయవా క్షైషు పేఅవానపన్యవృ
త్తి సాసాయూపవత్సు వర్ణలావయవా రక్షైషు పేపి సవసావవభేదే కసా సాకేలా వావ్యరప్రసంగో అవభేదకతా సంబంధేన
కలష్ట్రకకసన్నేల సృతత్ర సవా వయవావభేదే సవా వ్యాదిత్వవటఅహా సవే [illegible] త్రైవావది ॥ సవసాభ్యవభేదే ఇత్యన్నే కవానపన్యవృ
త్తిరవభేదకత్వవసం గ్రీయతవేవేత్యాకతం ॥ తథా చ లాఘవం వా చేకవేవకేలవం గక్రియత ఇతి భావః ॥ అవయవే నైకత్వం
ప్రతి అవయవైకత్వ హేతుతాం ఖండయతి ॥ ఎకత్వేతి ఎకత్వమితువపలక్షణం ద్విత్వాదిక్రసపి కసమవాయి సారగామితి [illegible]
[illegible] ధనయం ॥ కధిత్వా వాదికం ప్రతి ఎకత్వత్వయూం దేరనమవాయీ కారరణాత్వాభావేఘుటదవయవ ఎవ ద్విత్వము ద్వదనాత్ కత్తి
షివతన్త్రిపి యుపాను కాభావ ఇతి వాచనం తత్ర సమవాయికారణదవయుస్సైనవవిశేషతో సేయూవవకత్వసంభవాత్ కవత

గతెంక్షతవభావః సూచితః। ప్రకృతకతుం పరితా గామితిత్రి సకెగాయనుహతవవాన్నవత్తు యూవక్షవా తవసాంధా ఠగాభాం తవవభిక్షవి
తవథః॥ తాఠస్యశజూవిసిథిస్తుస్వాశకఃజ్ఞకతావథితకతంతెవిభావః॥ స్వాశకఃజ్ఞకతావథితకెవావెనావతెవై భావక్షమూవ
గాఠవాదితావాది కాత్రావయూంకెకం గాఠవం కబెూశా యుతవకతభహా వయూకా భావాదితత్రి తాపది స్వాశకబాకతావథితక్షావా
వితవథః॥ ద్రవనస్వాశకం కం ప్రవితద్రవనస్వతెంతు తాం వనవక్షవ ద్రవనహాక్షపం ప్రవితతూవసనహెంమతవం వన్నవస్తా పయు
యుతి॥ బాక్షపద్రవవప్రతన్దేతివతావదికావత్తితికాఠగామితవథః॥ ద్రవపహాక్షపజ్ఞకతావథితకెవావా స్వాశక్షతి
తెశభాథకవహావాగాఠవాదితావది కాకతథితికాఠగామితవథః॥ యయుహాతయుః నహిత్ర్రవవప్రతన్తావ్యవభి
కం ప్రవితతూవసనహెంతుతవ్యాకకం భతతిబహూక్షవసనయువకతావత॥ కబాక్షభికక్షవ్యమెవబహిక్షవ్యం తక్షావియూక
శాకన్నద్రవనప్రతనక్షతవయూకాం యుకాంయూకతావథితకతి కగమకావితకావనం భ్రవాత॥ కచలాభంవాకస్వాతప్రతన్న
తవమెవజఞకనతావథితకయుం స్వకామెూః ప్రతనక్షవానం శెహెంకయూతకప్రవనక్షసన సంతి థవనభిబాఠకతయూయూ యూ వవ
పకాంయుకతావథిదకతావసం శ్రీవాత॥ యపిచపూతకప్రవనక్షతావ్యవభికం ప్రవితతూవసనహెంతుతామభూనపెతనవామెూః
ప్రతనక్షతావ్యంగికాకెతామెూః స్వశకసనస్వాశక కాం ఉపపత్తిః షుటగగకసం తెవాగస్వాశకకవాంఠశయుస్క్షస్తసనవి
జూవిత్యుస్వాశకకతావథికం ప్రవిస్వాత్రుయుసమవెతవసంబంధావభికప్రవితంతెవాగివాకస్వాశకకవిషయుంవాభూ
వాభావతూవతెంతెవాఠభావాత॥ కచస్వాశకకవిషయుంవాభూవాభావతూపకాఠనతావథితకహెూవావిజాతియు
పథం శెస్వశాకనతవమపికెమెశనవ ఇతివాదనం తికగమకావితహెూకాకాయుకకాఠగాభావాకం తాచతకాంయుకతావథిద

పదార్థ

ప్ర [illegible] [redacted] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

18 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [redacted] [illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

నాసు గతిక్వత్వం తంయోగాతు త్తరసంయోగగిన్నసంయోగయోగ శబ్దాశ్రవత్వనివేశస్తు దూరత్వరాహతః కాలసాధివిధయా
సంయోగాదిజశబ్దసనకాపాలాదిశబ్దజనకపాలాదిసమవేతశాశసానసంగ్రహప్రసంగాత్ । తథాచ కాయతాదృశత్వ
దూష్యపాది నాశం ప్రతికపాలాదిశబ్దతేజకహేతుతాకల్పనయా । తథాచ సమవాయికారణాకాశా శబ్దశ్రవణకారణసంబ
న్ధ ఇతి తదసు రోధేనాతిరిక్తకారణకారణాభావ ఆవశ్యక ఇతి చేత్ ॥ న ॥ స్వప్రతియోగిసమవేతతత్కారణకతిచే
షణాత్మోభయసంబంధేన శబ్దనాశస్య ప్రతియోగితాసంబంధేన శబ్దధ్వంసం ప్రతి స్వప్రతియోగిసమ
వేతత్వసంబంధేన కపాలాదిశబ్దతేజకహేతుతాంగీకారేః నష్టప్రత్యాపత్తేః । తత్ర చ నైవ పదశ్రీతానుపపత్తిః । పాకాదిజన్య
రూపాదినాశస్య తథాదిప్రతియోగితాసంబంధేనాసు (పత్తేః) శగారధ్వంస్యప్రత్యక్షే ఇతి తథా శబ్దాభావాభావ సమ
వ్యాప్తతావాగశ్వసామాన్యగ్రాహః స్పర్శ స్పర్శ ఇత్యప్రత్యక్షాయామాః గగఘట సంయోగాదిప్రత్యక్షాపత్తి దుర్వారత్వాద
[illegible]ప్ర ॥ రచరతుదోషాదారజావదాద్రవ్య స్పర్శ స్పర్శత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి స్పర్శత్వసాధిహేతుత్వం కల్ప్యతే ఇయ
మితివాచస్వాద్రవ్యకారణ కారణాభావకల్ప్యసౌన్నపిత్రైంరయాణ్యయకసు తేంఅధికగౌరవసంహారకసామాన్యదికంచ
మతరసమపాకోయం పాంయను ప్రత్యక్షవాదోఇతి ॥ రరేవం సతి బహిరింద్రియజన్య శ్రవణప్రత్యక్షత్వావచ్ఛిన్నే
ః ఇయమానుకం తత్రాహ శ్రవణైనేతాన్వి ॥ తథా కారణం తథాచ బహిరింద్రియజన్యప్రత్యక్షత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి అర
త్వసమవేతరసగంధశబ్దజాతితరయోగనిర్ధారసమవాయత్వంకారణమితి సముదాయార్థః । అత్రమహత్వరసా
దితరశబ్దాదిరూపయోగనధర్మసమవాయిత్వ సత్వాత బహిరింద్రియజన్యశ్రవణప్రత్యక్షత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి
వారణాయేయం నాప్యసమవేతత్వం ధర్మవిశేషణం మహత్వాదా శబ్దరూపరాశ్యకర్మసత్వాత తద్ధర్మావచ్ఛిన్న

ఠకిరతెశిరసగతవిత్తత్ర ప్రవనప్రత్యనక్షైవనభిభారః॥ తత్ర తత్థానిధంతెవాగనధమస్సహవాయివ్యాభావాఠత్వఅహరసగమంతె
వాన్యదివనకెకబాత్మషప్రత్యక్షశిరాసం నస్పర్శవదిత్యనెకశాప్పర్శకప్రత్యక్షశిరానః రసనాచక్షుర్వనగ్రాహ్యైకెవనకెకరాసకప్ర
త్యక్షశిరాసః॥ తథాచరసనకగతపి త్రిద్రవ్యసనప్రత్యక్షాభావాత్తప్రత్యక్షాపదిశ్యతహారసకారసాభావెవనభిహారశ్చతి
భావః॥ ఎతెకెతి॥ వాయవ్యవృత్తిభాగ్రాహ్యరూపాదిసత్వాత్ప్రవహాగభావెక ప్రత్యక్షత్వావకభువపగవెంకెత్యర్థః వాయవ్య
వృత్తంపకభాగెవాపీతి॥ వాయవ్యవృత్తిపకభాగె [illegible] సభిహారెపిత్యర్థః॥ వావానత॥ ప్రత్యక్షత్ర ఇత్యర్థః బహిరింద్రి
యజన్యద్రవ్యప్రత్యక్షాద్యాకారనాకధరంతంప్రథాసమ్మవత్స్పర్శాభావెపికత్వవిరహః గగనాదెః ప్రత్యక్షవారణాంతులాఘ
వాతవశనక్లుప్తైకద్రవ్యతాకెకస్పర్శవత్వాభిప్రత్యక్షస్పర్శసంతంతెక ద్రవ్యబాహ్యషంప్రతియూపవతుత్వెక ఉపపా
దనంయుమితిధ్యెయం ఘటత్వాదద్రవ్యభావసవతాకెకప్రత్యక్షాభావపవుపపాదంపుతిఘటత్వాదెరభావత్యావదిరాత్మన్య
ఘటత్వసనఅతీంద్రియత్వాదిని॥ ఘటెతరావృత్తిత్వెవసతిఘటన్యాయెనానభావప్రతియోగితాంకవచ్ఛిదకత్వరూప
తయాఘటెతరావృత్తి కాలాదిఘటితత్వాదిత్యర్థః వథాచాతీంద్రియధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావసనతాకెకప్ర
త్యక్షమితిభావః॥ ఎవంచఅతీంద్రియఘటితధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావసనతాకెకప్రత్యక్షాభావెకెత్యన
ర్థః॥ జాతిత్వరూపెణెతి జాతిత్వసనకాన్యెకసమవెతత్వరూపతయా అతీంద్రియఘటసాదిఘటితకెత్యత్వఘటితత్వెన
అతీంద్రియతావదితి భావః॥ అత్రఘటత్వత్వఘటత్వకెవఘటత్వాదనభావతాకెకప్రత్యక్షవారణాంతు సంధిభిత్తిం త్వం తత్రద్రవ
త్రిత్వంతవతిరిక్తం ఘటత్వాదితాదాత్మ్యసస్వరూపం చెత్యనకనదత6॥ సత్తాయాజాతిత్వం కెకకరూతిసత్తాచెతి॥ కేసుయా
చద్రవ్యగుణకర్మసుప్రత్యక్షసిద్ధాసాజాతిః ఇత్యథవపరంతంతెత్యనతఆహద్రవ్యగుణసెతాన్యదిధర్మకరెణావితిఆదిరాగ

యశ్చేష్టాశరీరాదేర్య ఇత్యాకాశస్యేశ్వరాదేర్వ్యతిరిక్తం యత్ర శబ్దస్య విషయిత్వం శ్రోత్రాదిసమానాధికరణత్వాత్త
స్మిన్నేతావ్యాప్తిర్గగనే తథావిధధర్మస్య సామాన్యాభావాత్ ॥ సోత్రాపత్తిః సంభవతీతి భావః ॥ బహిరింద్రియస్య శ్రవ
ణస్య ప్రత్యక్షత్వాద్బహిః ప్రతీతిరాకాశాత్మనా మానత్వాదవిశేషణాదిశిష్టధర్మస్య సమవాయిత్వస్య హేతుత్వే గౌరవాత్తద
పహాయ తత్ర లఘుతరకారణం తత్ర సమవాయం ఇష్టదాదిత్వాదిష్టదాదేశ్చైవాత్మనః సమవాయసంసృష్టపిత్తశ్రవణస్య చేత్తన్న
ర్థః ॥ పరిమాణాశ్రయత్వాదిత్యాదిరిదంత్వయుధా ... శబ్దే శ్రవణేనేతి ॥ తథా చ జీవనస్య [illegible] పరిమాణాశ్రయ ... సమవాయేత్యాదినా
సంసృష్టపిత్తశ్రవణస్య పరిమాణాత్తత్వమేతి ... సమవాయాదిత్యర్థః ॥ ఇతరస్య పలక్షణం ॥ సాంఖ్యాత్మకం పక్షభా
గాదేరపి పరిమాణసంగ్రహార్థ ఇత్యనపేక్షాదిత్వం తాదృశప్రత్యక్షబహిరింద్రియజన్యద్రవ్యప్రత్యక్షే [illegible]
కసుకంఠసంగతపిత్తశ్రుతేన పరిమాణాదత్వే ప్రమాణాభావస్తదనుపలంభాదను మానస్య చాప్రయోజకత్వాచ్చ పరిమాణ
త్వరసస్యాభావాత్తథా చ అపదర్శితప్రత్యక్షే పరిమాణస్య హేతుత్వే కంఠసంసృష్టపిత్తశ్రవణప్రత్యక్షానుపపత్తిరితి నత్వేష్టా
పత్తాపత్తేరభావాత్ తత్ర సమవాయసంబంధేనాపి ॥ ద్రవ్యప్రతిబంధేతి తథా చ తత్ర పరిమాణసంగ్రహార్థోపి న ప్రత్యక్షః ॥ రూపస్యరూపవిశేష
ణాభావాత్ ॥ తస్య ప్రత్యక్షత్వే రూపదర్శితకారణకారణాభావేత్యభిప్రాయాభావాదితి భావః ॥ అన్యథా తథావిధపి
త్తస్య రూపసంబంధకాలే ఇత్యర్థః ॥ కంఠసంయుక్తసంసృష్టపిత్తశ్రవణరూపాసంగ్రహార్థం [illegible] పీతః శంఖ ఇత్యాదిరూపః
తత్రకంఠసంసృష్టపిత్తశ్రవణరూపస్యేవానుభూయమానస్య శంఖాదావారోపాత్ ఇత్యత [illegible] హాస్మరణమాత్రస్వ
విష్టరణమాత్రం కంఠసంసృష్టశ్రవణేత్యపి తద్విశేషణార్థః ॥ శంఖాదావారోపాత్ ఇతి తథా చ కంఠసంగతపిత్తశ్రవణస్య
రూపస్యానుభూయమానస్య శంఖప్రమాణానారోపాత్ భువనపగత ... ఇతి భావః ॥ శ్రవణప్రత్యక్షత్వానభిధాన
సుగతసంయమానుమాన శ్రవణప్రత్యక్ష [illegible] కంఠసంయుక్తశ్రవణస్యాపదర్శితకారణాభావా ... ౨౦

కరణాసతావత్పృథుపాంతెర్మలావత్రిపారణయపాకృశకారణకారణాభావసావ [illegible] సావతశనతావత్కరసపాంయు
సంబంధెరకలాదికంప్రతిసావత్ప్రయసపెతతత్వవిశేషసమతెతత్వ [illegible] విశిష్టప్రవనత్వసంబంధెకపాతెహెధుత్పరస్యకాభ్రత
ధావిధకారణకారణభావాంత్రశరస్యరవివివాచన౦ సావత్ప్రంపసమతెతతప్రవనత్వయెంవిశేషవిశేషణాభావెవిరగ
పకావిరహెనాకాయు[illegible]కారణాభావభావపు [illegible] తెవరకారణాతావఘిరకగారవెణత్రిరస్త్రాపదశిరతకారణకారణాభా
వకస్యకస్త్రెనవెంచితతావతలపదశిరకాంతుతావఘిదకసెంటాజ్కరనత్వకితెశాఙ్గరపం ఝకర్నత్వసనకాలికసంబంధ
కేఘుల్పావదిపతవరూపస్యావిపక్షుంశరనతానదితుకాశంకరయం౦॥౦తుతెంత్రకాలికసంబంధెకఘులతావదితుత్వ
రూపజ్కరనత్వకితెశితస్వపహకాలసాధారణ్యకప్రకృతికాంతుతావఘిరకసనకిత్వసాధారణ్యంరగభవిధ్వంసప్రతియో
గిత్వరూపంప్రాగభావప్రతియోగిత్వరూపంవాజ్కరనత్వపుత్రకితెశకంయం॥తసువ [illegible] సుకితనవత్రిధపుసాపకా
యుతావఘిరకతావంగికారితాసతవపూత్రసైనవప్రవనకాంతుతావఘిరతంవరజ్కరతవతత్రాకితెశవనకాత్రికవవిక
గపకావిరహెనాతసనకాకావిధతంతుగౌరవవాతా॥౹తవవసపతాయుసంబంధెకజ్కరనతవవెవకాంయుతావఘిరకపుస్త
కింవప్రసత్రాంయంకితెశ్రేకిత॥కెంపదశితంతుక్తింసత్తాజ్ఞాతిసాధికితవపికిరస్యం౹జ్కరనతనసవగురుతంతుతరపహంతు
సత్తాయంవవతప్రకితెశౌబితావత॥౦తుదితజ్కరత్వతుఖంతెంపాధికతధాపంజ్కరనపూత్రప్రత్తిఘిరతవత్రిప్రదవత్రితెరక్షణ
తవపూతాయువిరగపకావిరహకతివాచనం॥సత్తాయంధమ్యగ్రాహ్యకపూకసకితావదితావదికంబంధవివాకెసుసంస్థయం౹
ఖితి॥గుణాత్వజాతింగంతంతుతివహంఖితి॥తక్కనపూరాంతుక్తినవెతనత్వ॥తక్షపపూరాంతుక్తివెవతసుక్షణంతుతి॥౹తత్ర
యెంకివతి॥౹తిప్రంతురూపాధికతనత్వ॥ప్పుతక్రాంతెంగాతితెతపుంవలక్షణం॥౹తుపూరకసానప్రతెంజకపావద

వనక్త్రి వ్యత్రి త్వరూపబాధక సత్వవత థాదిరూషా కవకాశాత్॥ అకాశాదినావుత్తిరిక్త వ్యపక్షేపి తథా హివకాశిబాధకాభా
వాబ్రైత్రి॥ ఇదంపూర్వోక్తంయుపరతయాత్మనె ఇత్యత్రప్రాశశ్శరతెఅత్మపరవన్నపడెశం సువర్తతెయాదిభిధిరిర్త్యాపి షావుతం అశ్వ
ధాఅత్మపదశకవతావఛేదకతాంవిగాన్యాశ్వరసాధారణ తద్బూహత్వాంయుక్తం త్రరాఘాదెశవధావనపదెశైసంగ
తంవసాన్వదివి॥ అనుభవతత్తుష్టంయసాధారణ్యం అనుభవత్వబూత్వంప్రాచీనస్యంవవతాందూషణంయుతువహహశాబ్ద
దిజ్ఞానెచెతి॥ స్మవతవస్వజన్యన్యబంధనజ్ఞతి॥ ఏతెనానుభవత్వనహరబలాదనుభవత్వజాతిరితవపాస్తం॥ నను తథాపిఅ
నుభవామాతన్నువవ్వతసాంయుబలాదనుభవత్వజాతిరాంయహాసవతతనతఅహం॥ జాతిస్తివతి॥ సాక్షాత్తారత్వవెవె
తి॥ ప్రత్యక్షత్వవెవెత్వర్థః॥ తథాచప్రత్యక్షత్వాతిరిక్తానుభవత్వజాత్తావహానాభావచతుష్టంయవృత్తి అనుభవత్వం
జాతిస్మకారెబాధకవుహానాహ॥ సత్వపితితితథాచతాదృశజాతివిశేషస్వాకారెసుశాద్వనువింత్వసంతరవిడితథా
సవవసాంయూపత్తిరితిభావః॥ కెచిత్తువిశేషగాజ్ఞానాదిజన్యతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టతయాఅనుభవత్వజాతిసిద్ధిః
అనవధావిశిష్టబుద్ధిత్వాదెస్తదాతెన్మృతావవఛ్ఛెదప్రసంగఇత్యాహుః॥ తదసత్॥ ప్రత్యక్షత్వవజన్యతావఛెద
కత్వాపపత్తాతిరిక్తానుభవత్వసత్రైవెతెప్రంవెజాగాభావాత్॥ నచవిశిష్టప్రత్యక్షత్వావదవచ్ఛెదంప్రతివిశేష
గాజ్ఞానాదెహేతుత్వవిశేషణతాజ్ఞానాదెః విగాఅనుమితావ్యాదానవ్మతవిశిష్టబుద్ధావపత్తిరితివాచ్యం॥ అనుమితావది
పూర్వోంపరామర్శాదెరానవశ్యకత్వెకతథావక్తమశక్యత్వాత్॥ సత్యెవంసతిసాధనవిశేషనాకానుమితివిలోపప్రసగః॥
ఇతఛెదజ్ఞానాభావదశాయాంయపి ఇతరవానవపేక్షాభావాభావప్రతియోగిపృథివీత్వవతీ పృథివీత్వానదానకారవవ
౮

తనపిత్రుత్తవనం॥ కసు రూపాదిషు అసుగతగునావ్యవహారాదివగునాజానిసిత్యనత్తివత్తి అహంపురిగా
రిణిణానదితథాచయుధాతురగాథాగతావిశిష్టాత్యర్థయూదాయుగునావనవహారసత్తా రూపాదిషపిద
త్తృషాదికమూదాయుగునావ్యవహారిసూప ప్రత్తాతదువిరంశగునాపాధారరోసుగతగునాత్యజాతాపూ
నాభావ ఇతిభావః ద్రవనకరూపకనసావనానవరవవ్యత్రికాశరాతాత్యనాసుగతికసతాంశాళువభేదకతంపూ
గునావ్యజాతిరాంయసావకతాన్యబానానఅసుమునం తెతర్గుతంరూపంసు విరకసెనవిఅసుగతసెనవనర్థః॥ణసు
రశినాపిరూపెనె[illegible]దిద్రువవకరూపకన్యసాపూకవచఘ్వత్రితకసెన తనర్థః॥ అసుగతె నతి॥త దవభేదక
తెవనైఇతిశేషః॥అతిప్రసంగ ఇతి॥ రూపద్రవ్యకవెంతరసావాకవచ ఘ్వత్రితెనాసుగత్తికసతాశాంకారరాంతాసాం
అవభేదకతెవకరూపవానవ్యత్రత్రయవెనాఎంశతిగునావ్యత్రిజాతెరపిసత్తిప్రసంగ ఇతనర్థః॥ అత్రెష్టాపత్తౌరూ
పరాత్రరరూపజాతిసంకరెతి॥ తులనయుగ్రానరూపద్రవెనతరసాపూకవచఘ్వత్రికారరాతావభేదకత్వె
కరసాంద్రయవెనాఎంశతిగునా[illegible]కపురసాధారరాజాతిసిద్ధానవంపూసంకరప్రసంగ ఇతనర్థః॥
ఇరయుత్రచెనాథనం॥అసతిబాధకేగునాపదశకనతావభేదకతెవకగునాత్వజాతిసత్తాబాధకాభావః॥ కచ
తథాసతివిభువదశకనతావభేదకత్వెకవిభుచతుష్టయపూత్రవత్రిజాతిసిద్ధిప్రసంగ ఇతి శరెనాపునావక్త
రూపరాంయుక్తం॥ ఇదానీం కాశవరభేదాతిరిక్త సవవిభుతెక్యూనాభావే కవిభుతనసనఅత్మత్వతపన

భావాదేరపదాతిరిక్తత్వ ఇత్యర్థః॥ నకేవలమితి॥ ఘటాభావభావస్యైవ నేత్యర్థః॥ భావాభావరూపత్వ ఇతి॥ ఘటాభావఘటాభావా
భావయోః స్వరూపత్వ ఇత్యర్థః॥ తథా చ ఘటాభావాభావస్య సావపన భావో ఘటాభావాభావ ఏవ నత్వతిరిక్త ఇతి నాంత నిత్యభావః
భావత్వం సంసర్గాభావత్వం చేతి॥ ఇదం చ ఘటాభావాభావస్య ఘటాభావత్వాదిరిక్తస్య ఘటాభావాభావస్య లక్షణం చోక్తం॥ ఘటాభావాభావ
నాభావ స్వతఉ అభావాభావాభావత్వం సంసర్గాభావత్వం ఘటాదావభావాభావత్వం చేత్యత్ర చేత్యపి బోధ్యం॥
కేచిత్తు అభావాభావాభావస్య ప్రతియోగ్యభావోऽతిరిక్త ఏవ। ఏవం చ సర్వత్ర తస్యాః ప్రామాణికత్వే అభావస్యాతిరిక్త
ం చ తథా అభావాభావమాత్రస్యైవాతిరిక్తత్వవిలోపప్రసంగాత్॥ సర్వత్ర తదధికరణమాత్రవృత్తిధర్మస్య వతత్స్వ
రూపత్వకల్పనాసంభవాదిత్యాహుః॥ ధ్వంసప్రాగభావయోః ప్రాగభావధ్వంసౌ ప్రతియోగిరూపావిత్యనపగమాత్
ప్రాచాం మతం దూషయితుమాహ ధ్వంసప్రాగభావయోరిత్యాది ఘటాదిరిత్యర్థః॥ ధ్వంసప్రాగభావాదిస్త్వితి ధ్వం
సో నాస్తి ప్రాగభావో నాస్తి ఇత్యర్థః॥ యది చాతిరిక్తత్వం తత్ర భావవిషయత్వే తత్ర ప్రతిపత్తిః ధ్వంసప్రాగభావప్రా
గభావధ్వంసయోరతిరిక్తత్వసాధకమితి విభావనీయం తదా ఘట ధ్వంసో నష్టః ఘటప్రాగభావో నష్ట ఇత్యాదిప్రతీతిః
ధ్వంసప్రాగభావయోరతిరిక్తత్వసాధకమిత్యపి ద్రష్టవ్యం॥ ఏవం సర్వభావత్వప్రత్యయాదిత్యత్ర గ్రంథవిరోధః॥ తయోః
ప్రాగభావధ్వంసత్వావగాహిత్వాదితి భావః॥ అభావత్వప్రత్యయాదిత్యస్య ప్రాగభావత్వధ్వంసత్వావగాహిప్రత్యయాదిత్యర్
థకత్వాత్॥ తయోరభావాభావసాధారణానతిరిక్తత్వం చోపాదితాభ్యుపగమే తు ధ్వంసప్రాగభావప్రాగభావధ్వంస
యోరతిరిక్తత్వేనాభ్యుపగమే చ ప్రాగభావానుపగమేన ధ్వంసప్రాగభావయో

రితేకవానప్రనవగాతిా పరావుకేనసం భవకరస్త్రాత్రదాకమపిసాంథనవిశేషగారాకుమితేరపిసం భవాదిత్రిరాచ్చవేశావ
తాక్షతివిరహాత్॥ భవతువావిశిష్టాదవసుమివిరాశ్యవఛికేవ. ప్రత్యపివిశేషగాజ్ఞానాదెహోత్రమువస్వం శత్రైవంగారవావతాశః
విత్సవస్త్రిథమునసవకాంతు(తావదిదకవావభాంవెకశుద్ధాకుభవతెవకతథాసంభవెకజకనత్వకెతెకాంవికసంబంధకఘుపా
దిమునస్వమూరాంయువివిగమునావిరహెంగకంతకాంశవకాంరాం భావవ్యథానతదపేక్షయూంతథావిధకాంయుకాంరా భా
వస్సినవనమునక్రావత్॥ కచప్రవనక్షత్వసనజకనతావఘెరకతెవపినదెూంషస్సదవశ్ఛవివాంచ్వంకెరప్రవనక్షానవ్యత్రాష్ఠదాది
ప్రవనక్షసాధాకరాంథాంవివిశేషమభృనపితనజస్సినవతథాతెంపవగవూంత్॥ అకుభవత్వమపిరథాసంభవతితిమునమంత్వవంవథాస
విప్రవనక్షత్వెకసంకరప్రసంగాత్॥ కత్రైవమకుభవంప్రత్యెనవవిదిధివిశొంధః॥ యుక్తానపదార్థతత్వవివేకసనగ్రంథవిశొంధ్ధి
వివారసింయువావదివావదివిపుగాంతరమురవప్రాకుసంథెంయుమిదిసంత్రైపః॥ వదవం త్రాభాంవాభాంవస్వతత్వనశూంపత్యవమభ్య
పగభవాంంప్రాబాంమువంరూంపంవివవమూంపాంవవమివి॥ వక్ష్నవమూంగాంయుక్తైనవ్యర్థః॥ అతిరిక్తవెతిషుపాదవరిక్తవవెత్వ
ర్థః॥ వరభాంవొంకాంస్యాదిఘుపాభాంప్రాంకాంస్యావస్వర్థః॥ అభావత్వప్రత్యయాదివి॥ ఘుపాభావాభావస్వఘుపాంభావస్వరూంప
ప తెఅభావతెనకత్వప్రత్యయాంకుపత్తిః॥ భావెఅభావత్వాభావాదివిభావం॥ కచభాంవాభావస్వాథారవాముభావత్వమసాంతెంపాధి వ్య
రిమువక్రాకాంయుం దెూషస్వశివాచ్వం॥ వవంసరిలాఘుపాదెవఘుపాదవభా [illegible] వాభావసావతిరిక్తసిద్ధిః॥ అత్రంవాకారరిఅభా
వమూంప్రసవఅకతిరిక్తవసిద్ధిప్రసంగారివావదికముదత్తెయుం॥ కఘుపాదవభావాభావసావతిరిక్తతెవరులభయుక్తానవరభావ
సావచ్ఛతిరిక్తమువపగంవవ్వం॥ వవంతదభావాభావసావపితవకవశ్వావతావశంకాంవిరాంకరొంవి॥ కత్రైవమివి॥ అభావాభావత్రద

నావచ్ఛేదకతావిశిష్టవద్విషయకత్వే తత్ర హేతుత్వేనోపన్యాసోఽప్రసంగః ॥ అతఏవ లాఘవాత్ ద్వివిషయక జ్ఞానత్వే
నైవ తత్రహేతుత్వం కల్ప్యతే తథా హేతుత్వకల్పనే గౌరవమతః ప్రత్యక్షజ్ఞానత్వాది సాక్షాత్కారపూర్వకం తత్రావిషయే స్వ
వికల్ప్యే సవిషయత్వమేకగోచరతాసంపాదకత్వాదితావదికమనుభవసాహం కింతు ॥ క్రమాక్రమేణ తిరిక్తత్వం వనవస్థాపయతి క్రియాత్ర
విభాగాపదార్థస్త్రిత్వార్థః అతిరిక్త ఇతి స్మృతిభావాభావే చోదన అతిరిక్త ఇత్యర్థః ॥ శంకతే విభాగేతి తథా చ క్లృప్తైరేవ వాసాహ
పదార్థైరతిరిక్తపదార్థకల్పనయా విభాగః ఉదితే వానదితథా చక్షణాభావదశాయాం భాగే కతప్రక్షణావనవహారాప
త్తిః కత్రైవ విభాగస్థాపత్తిః తథా సతి ప్రాగభావస్థలేపి ప్రతియోగిత్వవ్యవహారాపత్తిరితి భావః శంకతే స్వజన్యేవావదిస్వ
పరం తత్రక్రియాపరం అధికమకురుతాం స్వజన్యవిభాగప్రాగభావవిశిష్టత్వేపూర్వక్షణావచ్ఛేదేన వస్థాయి
తాయోగ్యపదార్థానుపపత్తిరితి భావః తత్త్వమున్ తథా క్షణా ఇత్యర్థః స్వతావచ్ఛేదకసంగమాదితి స్వతాపసత్తద్వ్య
క్తిత్రా తత్ప్రత్యయ ఇత్యర్థః అసంగమ ఇతి క్షణావచ్ఛేదకసంగమ ఇత్యర్థః అసంగక్షణావనవహారానుపపత్తిమున్నావతథా
విశక్రియాంతే వక్షణా ఇతి లక్షణే ప్రశస్తాన వైశేషికానాం ప్రముఖానాంతే విభాగ ఇవానాదిలాంతమవిభాగ ఇత్యర్థః
ఽభావ తథా తేనోక్తలక్షణే విశేషయుక్తే న అవాచ్యమితి భావః ఇదం చ ప్రతిపక్షం క్రియాయాం అప్రత్యక్షమనాభా
వ ఇత్యనభిప్రేతో నక్తం తథా తేకతు నాయం కోపాద ఇతి ధ్వంసం ॥ అత్ర లక్షణాసన్నత్వేనవిత్తియుక్తో అపూర్వసోమానక్ పానప్రం
నారయితుమనుక్తత్వాన్నజానాం శంకతే విభాగపూర్వసంయోగవిశిష్టత్వమున్నా ఇతి ॥ స్వజన్యవిభాగపూర్వసంయోగో
భయవిశిష్టత్వమున్నా ఇత్యర్థః తథా చ లక్షణైకదేశలక్షణాసనాసోమాన్యత్వేనోక్తా పానప్రతి భావః ॥ అపానప్రిమోషసైవ

మోషక

రవిరిక్తత్వాదతిరిక్తత్వాచ్చింత్యాస్సంతరప్రాగభావత్వమిత్యత్రాహ ప్రాగభావేతి అపరిమితత్వే నాస్య రసః సమాప్తిం త
త్రిజ్ఞం తు ప్రాగభా గభావవిచారేతి ప్రాగభావస్యాతిరిక్తత్వవ్యవస్థాపనావసరే అను సంధేయం ॥ ఇహ తు విస్తరభయాన్నలిఖిత
మితి ॥ సంస్కారవివేచనమితి । ఇదమత్రాకూతం । తద్విషయతాకారానవిషయతాకారాదిప్రత్యక్షం ప్రతి తద్విషయకత్వేన జ్ఞాన లక్ష
ణం యాంకారణత్వం కల్ప్యత ఇతి తు జ్ఞానత్వాత్వం భావేనగారవాత్ । ఏవ సాతి స్వతి సాక్షాత్ [illegible] స్థానసము [illegible] పిరియము క్ష
తూం విషయమస్మరతి కల్ప్యతే మపి సాక్షిత్వాదితవస్యత్యానతి సాక్షాత్కారవిషయ భాసోపపత్తిరితి అవిరోధాచ్చాతిప్రత్యభి
24 జ్ఞానాయాః సంస్కారజన్యత్వేపి తథావిధవానపత్తరాయాః అత్తి తత్ర్వమాః అప్రమాణభావాదితి ॥ తాదృశవ్యాప్తిగ్ర
హణసమూలతర్కాభావాదిత్యర్థః ॥ తథా చ ప్రసరత్ప్రమాణం జన్యత్వసన్దేహవత్వేనతథావస్తు మశవతం యాం ప్రత్యభిజ్ఞా
యాః సంస్కారజన్యత్వే కించిద్బాధకమితి భావః ॥ ప్రాచీనమతం దూషయతి పరంత్విత్యాది ॥ అనధ్యాతేఽప్యుద్బోధకాసమవహితేవ
తత్త్వేఽపి ప్రతీతి ॥ ఏకారారో సంస్కారసహప్రత్యభిజ్ఞాహేతుత్వవ్యవచ్ఛేదః అయమాశయః । తద్విషయతాకారానవిష
యతాకారాదిప్రత్యక్షత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి తద్విషయకత్వేన జ్ఞానలక్షణాప్రత్యాసత్తిహేతుత్వేన ఉపస్థితి గౌరవా
త్తో సద్భూతసంస్కారదశాయాం ఘటాద్యనపత్తభానప్రసంగః ॥ అనుద్బుద్ధస్తద్విషయకత్వేన తత్ప్రమాత్వేనమను
తో సద్భూతసంస్కారస్యవచ్ఛేదకఘటాద్యనపత్తరశాయాం ఘటాదేరపత్తభానాజన్యత్వప్రసంగః ॥ అస్యోన్యా
భావస్య [illegible] నాసవ్యవస్థితత్వే నియమాంతవసానావచ్ఛవత్తిత్వాచ్ఛిత్పగమనపిచబోధకానాం అనుగమయాంతా

విధిశేషశా●స్త్రభ్రైరాదిబాధకాభావః ఏవం పిత్రాబాధిపరస్తతెపిత్రుష్టవం౹యదిచతదం శేఖరానప్రకారకస్మృతితదం
శేఖరావప్రకారకసంస్కారసనహేంతుత్వహూవశనకం॥ అక్షవర్షాబ్జాతిత్వరహాపెరాఘుఏత్వప్రకారకసంస్కారాదప్లిబా
దితాశ్రం శేబోరాషరశరాయూంఘుఖఇతిస్మరణపత్తేః తథాతకధవుపదర్శితదితానశరశరధాభివరాత్రశరధత్వవిశిష్టస్యా
పదిసారశం తజ్జ్ఞానశాస్త్రబోధోసపరిసారశం తెతివిభావనతెతథాతంయుత్రదశరధవాబధిసంబంధేఘుపాదేప్రమోజ్ఞాత
స్త్రతథావిధశక్తిగ్రహణదువపసారశం భవతెనవతత్సనసంబంధతాయహాం ప్రమాణాభావః౹ సంయోగాదాసంబ
ధతాంయుక్తేరత్రాపితాలావదితనలవుధికెశ ఏవం సవతవవుపతితైత్రసెన్నదంధశయితానదిత్రుత్తతివిషయెూధశవాత్రిత్రైత్ర
దిరూపితసంబంధాప్తత్వర్థః॥ పదార్థాం త్రరమిఇతి॥ త్రైంయహ్నాయుకాసాం సుతుతెవశవ్వవహిత్రయువహాసాం యుత్ర
రావ్యక్తప్తక్షంయహాఅతిరిక్తమిత్వర్థః శసుక్లుత్తేశనర్గహెంకి తత్రాతిరిక్తకల్పెదైతాన్వశంతెశశం కతెయుక్షైతాబదిత
త్రస్వత్వం తమ్నంభవారితిభక్తారాసంభవారితవర్థః తథాచతత్రావిధభక్తరాకర్వతెపురుషాంత్రిరియహాస్కాదాపురుషా లక్ష్మ
ఒ త్రిరంయుస్వతావపత్రిరితిభావః తతభక్తరాం వధావిశంయోగః పరకీయహాస్కాదిభక్తరాసన(ఏవ)జ్జైశయుత్వమితావశయొ
త్రశాస్త్రశిక్షతావ్యతతశెహ్నగ్వతావహూదాయుపురుషాంత్రిరశావం స్కాదాపురుషాం త్రిరసన్నశస్వతావపత్రిరితిభావః తత్ర
విధశాస్త్రజ్ఞానె తథుపితస్వత్వలక్షరాసనరుజ్జైశయుత్వమితావశంతెశపృథగితదితిపరకీయహాస్కాదిభక్తరాశి
ధబోధకమిత్వర్థః రసనబపదర్శితశాస్త్రసనప్రవృత్తిః పరకీయసవతావశ్రంతెరాపారాశశిషేధబోధకత్వం తథాచ●
స్వత్వజ్ఞానెసతి తథావిధశా●స్త్రదుపదర్శితశిషేధబోధః శాస్త్రాత్తథావిధశిషేధబోధేసతి శాస్త్రబోధితతథా
విధశిషేధప్రతి యోగికత్వరూపొంపదర్శితశిద్ధతావదిఘటితోపదర్శితస్వత్వజ్ఞానమితనహెల

వం॰ప్రతియోగిపరిహారేప్యనుగమదోషస్యానుద్ధారాదిత్య[illegible]భిప్రేత్యదోషయతి వహిరితాదిప్రకారాంతరేణాప్య
నుగమం॰దర్శయతి విభి॥ సజాతీయవిభాగప్రాగభావవిశిష్టకర్మణోః క్షణత్వమితి తత్[illegible]ర్థః॥ ఏవం తత్తత్స్వాద్యనాపకత్వ
కారణార్థతావద్రూపత్వేదృష్టాంతపరతావత్తవనమితి పూర్వసంయోగనాశోత్పత్తివిశిష్టక్రియాయాః ఉత్తరసంయో
గోత్పత్తివిశిష్టక్రియాయాశ్చ క్షణత్వం వక్తవ్యమిత్యర్థః॥ ఇదముపలక్షణం॰ పూర్వసంయోగనాశవిభాగోభయ
విశిష్టక్రియాయా అపి క్షణత్వముపపేయం॥ తథాచ తావదపి రూపదోషస్య పరిహారేపి క్షణపదార్థానుగమరూపదోషో
దురుద్ధర ఇతి భావః॥ ఏతేషాం క్షణానాముపాధిభూతక్రియాణాం॰ తైర్వ్యక్తిగతలక్షణావచ్ఛేదకరూపాపత్తేః కిం క్షణపదార్థ
స్యాతిరిక్తస్యాభ్యుపగమేనేతి వాచ్యం॥ విశేషణానాశహేతుకక్షణోత్పత్తిశ్చ క్షణానాశ్రితక్రియాక్షణత్వసం॰బంధకల్పనాయా
క్షణాతిరిక్తక్షణానభ్యుపగమే తత్తత్ప్రవృత్తం॰బంధకల్పనాయా లఘీయస్త్వాదితి॥ నను శబ్దాదీనామిదానీంతనాం॰ట
క్షణాతిరిక్తక్షణానభ్యుపగమేత్యతత్ప్రవృత్తం॰ బంధకల్పనాయాలఘీయస్త్వాదితి॥ నను శబ్దాదీనాం ప్రకారకభూతాశబ్ద
శబ్దాదిపదార్థం॰ శాస్త్రబోధః ఇదానీంతనాం శబ్దత్వాది ప్రకారకబోధాభావే శబ్దవైశిష్ట్యాభావేనాశబ్దత్వాదేవం కథం॰ తాపుం॰ సా॰ పిశా
శబ్దత్వాదివిశిష్టాదాశక్తిగ్రహసంభవే పదజన్యశబ్దత్వాదివిశిష్టపదార్థోపస్థితేరభావాదేవం కథం॰ తాపుం॰ సా॰ పిశా
బాదిపదాచ్ఛాబ్దవిశిష్టస్య శాబ్దబోధః పూర్వశబ్దతరత్వాత్పదజన్యపదార్థోపస్థిత్యభావాదిత్యాశంకాయాముపవ
బాదిపదాన్యిశాబ్దవిశిష్టస్య శాబ్దబోధః॥ పూర్వదశితరత్వాత్పదజన్యపదార్థోపస్థిత్యభావాదిత్యాశంకా॥ తథాహి॰ పూర్వప్రయో
తుమాహ॥ అదృష్టశబ్దత్వాదిపరిభావరియమితిపరిభావనాదిహానమిత్యర్థః॥ తథాయం॰ పూర్వప్రయో
దుః సమాధేయః॥ కిం॰తు భావనాసహకారః॥ భావనాసాధనసమాధాం॰ తేనవాదనః॥ అత్రప్రయోగవాదిత్వస్య
వజన్యప్రయోగవాదిత్వ సంస్కారోద్బోధస్య తం॰తథా ప్రయోగవిస్తాం॰ శబ్దానుభావకశబ్దత్వప్రకారకస్య
రణం॰ తత్ర శబ్దత్వవిశిష్టే శక్తిగ్రహసంభవేజన్యపదశబ్దత్వాదివిశిష్టోపస్థితేః సులభత్వాదిహా శబ్దత్వా

గాతిరిక్తం। కింతు కస్యచిద్వ్యక్త్యంశు ప్రాగభావవిశిష్టః క్వంశువినాశః కస్యచిద్ధ్వంసాది ప్రాగభావవిశిష్టః ప్రతిగ్రహాదిధ్వంసః కస్యచిద్వి
క్రయప్రాగభావవిశిష్టపిత్రాదిధ్వంసః స్వత్వం। తథైవం సతి స్వత్వవినాశకారకో ఽనుగతవ్యవహారానుపపత్తిః తత్రేష్టాపత్తౌ
త్వవిరహే తల అతిరిక్తస్వత్వవాదినామపి తథావిధానుగతవ్యవహారోపపత్తేః। అతిరిక్తస్వత్వాంగీకారస్యావశ్యకతయా
తస్మాత్తేష్వతిరిక్తస్వత్వాభ్యుపగమేనానుగతవ్యవహారసంభవాత్। అతిరిక్తస్వత్వవాదిమతే స్వత్వం నాతిరిచ్యత ఇతి
మనాశంక్యం। అతిరిక్తస్యాప్యంగీకారస్యావశ్యకత్వాత్। అత ఏవ ద్రవ్యవిక్రయాదినా సర్వ(స్వత్వ)
స్వత్వనాశప్రసంగాదితి వదంతి। తన్నేయం। ప్రాగభావేనాభావేన తథావస్థామాకల్పనావత్। పరిహారాయ వస్తుతః
ప్రతియోగినః అనుగతత్వం। తత్త్వనాశాదినా హేతుత్వం వక్ష్యమాణత్వాత్। కింతు తత్త్వం యత్ర కామాయాతిరిక్తమభ్యుపేత్య
కశక్తిమత్త్వైకవత్రైతేషాం హేతుత్వమితి మీమాంసకమతమవలంబ్య వామాయాతిరిక్తశక్తిపక్షే పరిహారః
కతాంత ఏకత్వేన ప్రత్యేకమపి సంబంధవిశేషవిశిష్టశక్తిరభ్యుపేయతే తత్త్వాదినా స్వత్వ ఏకస్య తత్త్వే పరిహారః
చాతిత్రయం। స్వీకరణత్వవిధానవిత్రయమాదాయ। ప్రత్యేకం నాతాదినాహేతుతాత్రయకల్పనే
[illegible] త్రైమోపపత్తేః అతిరిక్తశక్తికల్పనే తావద్ధేత్రాదినా హేతుతా సిద్ధిరితి తథావ్యవస్థాపనే
తిత్రయమనుభవపత్వకామయకారణాభావత్రయాభ్యుపగమాదరాదరూపేణాతిరిక్తశక్తిమభ్యుపేత్య కశక్తి
మతేఽతత్త్రైకాయకారణాభావకల్పనేలాఘవమభావిస్పష్టతాదిభావః। ఏకతాదృశసంబంధత్రయమేవ కా।
చాతిమనుభవేతత్వత్రతథావిధచాతిమనౌ తైర్హేతుతాకల్పనే ఉపపత్తౌ లాఘవాభావాదతిరిక్తశక్తికల్పనే

పరాప

గావ శ్రుయు ఇరి భావః॥ ఇతయుపలక్షణాం॥ యోగనత్వసన్నివకాశకనతేయహా పితఘు బితలక్షణావు కుపవఘుమిశిశ్రు
ఈత్తవన్నం॥ దపనం హారతివస్నారితి॥ క్లుప్త్రవుథైనవి శాసంభోవా బిత్వర్థః॥ కచయుథిష్టవి ఇయోగాంపాయుక్రయూదివి
షంయుతద్యోవతరస్తుః॥ తత్రాదిరిక్త్వదవకల్పదై కతివాచ్యం॥ వాద్యవిషయువాయూ ధకస్వరూపతేవక్రంయు పూవర్కాతె
పితదియుసవత్వవన్నవహారప్రసంగాతక్రుయు స్వరూపత్వేతుక్రుయు కాశక్షణె తదియు స్వత్వకాశప్రసంగాత॥
26 తిరిక్తత్వం॥ తుస్మాకం సమాహితసన్నసిద్ధతావదితి కథుసవదిదం సంభవతి స్వత్వేప్రమాణాసద్భావె తత్తుక పశ్వాన్నవు ఇ
వ్యతఆహాప్రమాణాం తెవావదిపరస్వం కారణితెవావది శాస్త్రసవనిశిథప్రతియోగితావచ్ఛేదకన్ను ఏకత్వేక స్వత్వసన్నప్ర
మితిజనకతావత్వవత్వప్రమాణావమిత్యర్థః॥ తత్రైతి॥ అతిరిక్తస్వత్వావత్యర్థః॥ ప్రతిగ్రహః దాకజన్యపరస్వత్వ
కాశాకంత్రయోవ్వ క్వసస్వత్వసంపారకగ్రహాణాం॥ దపాదాకం అస్వాకసెచరణావస్తు శాకసు శాదెరా కయుకం॥ దా
నాదిరిది॥ ఆదిపదగ్రాహ్యేవ్వవిక్రంయాదిః॥ కను స్వత్వోవవృత్తిప్రతిగ్రహాదీనాం సముదినాం॥ కేవయుషం తథావిధసము
దిత్రైకన్ను ఏకైక స్వత్వేస్వత్వోచ్చుపతాన్వవనభిబారాత్ కాతిప్రత్వేనకం తేషాం హేతుత్వం పరస్పరంవి కాపరస్పరకారణాన్వుద్రత్వోన్వ
వృతావతరిక్షాషారవక్షావత ఏవం స్వత్వకాశం ప్రతిదానాదీనాం హేతుత్వేపి విభావన్నియు మిత్వవతఆహా కారణాతావ
పశక్తి పుతావదితి॥ స్వత్వాదికం ప్రత్వేనక శక్తిమత్వేకవత్ప్రపేషాం హేతుతావ్వభ్యుపగవాదిత్యర్థః॥ శక్త్వనకంగీకారె
తాభ్యహాకాంయూనామిత్యాదితి॥ తత్రదివజాదియు స్వత్వరూపకాంయు ప్రతిప్రత్వేకం ప్రతిగ్రహాదీనాం హేతుతాభ్యుపగ
వాదిత్యర్థః॥ కాంయుకారణాభావశిహాః స్వత్వాదిః ప్రతిగ్రహాదీనం దుర్దస్తః కాంయుకారణాభావః కేచిత్తు స్వత్వం

ఇత్యాన్నకవేత్యాదివిప్రతిపత్తివాక్యేభిన్నాంశబాధితమిగ్రాదపక్షితిః ఇతనత్వఇత్వతాత్వభావస్యాపిభవతిరూపస్తితిప్రతరకంత్రరం
విశేషధీభాసకశాపుగ్రసహకవతిభిన్నాంశచేత్ ఇత్యాన్నకవేత్యానదివాంకస సంశయంః కతు తత్రశాబాత్మకైవసంశయాజా
యుతేపరోక్షజ్ఞానం ఇత్యుంయు ఏవేతి సిద్ధాంతః విశేషాధాత్(ఇక్షం చ సంశయుప్రంతెమాఖకవాక్యం విప్రతిపత్తివాక్యవి
తిప్రాంభః తత్కృతం శబ్దాషయుతిపదజన్యతాద్ది॥ తథా విధవిప్రతిపత్తివాకవరేఖఝబ్దాదిపదాభబార్యరూపధవనున(పక్షితి
స్తద్భుటకీభూతఇత్యాద్దిపదకజాపదాభ్యాం ఇత్వత్వఇత్వతాత్వభావాద్రూపస్యాలిత్యవరూపస్తిలిస్తద్భుటకీభూ
తవాక్యాదివిశేషాధ్యాపక్షిప్తదకంత్రరం సంశయాత్మకయోగనతాజ్ఞానసహితాత్॥ శచేత్ ఇత్యాన్నకవేత్యాదివాక్యాత్ప్రు
థమ ఏవ శచేత్ ఇత్యాన్నకవేతిశాబ్దసంశయు ఇతిపదజన్యతావచ్ఛిన్నసంశయు ఇత్యనతగ్రంథస్యార్థః॥ నకు సంశ
యంతదధికరణవృత్తిత్వరూపవిశేషాధీకప్రకారకస్తథాసతితదభావవానవ్యవత్తారూపజ్ఞానేసంశయప్రతిబంధ
కస్యకాయుక్రాతిషవావ్యంశయువ్యస్సరులరిత్వావపత్తిః॥ కింతు సంశయస్సంసగవిధంయూభానతితస్యతుపూర్వకముప
స్థితికాఽపేక్షితేతివిశేషధీజ్ఞానస్యసంశయుహేతుత్వాత్యకంఅసంగతమితితిచేన్న। తత్సత్త్వాబుద్ధిం ప్రతి తదభావవత్త్వప్వ
వత్త్రాజ్ఞానస్యప్రతిబంధకత్వేనం తదభావప్రకారతానిరూపితతద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాశాలినిశ్చయవిశేషత్వ
మాఽవచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలినిశ్చయత్వేకపురుషత్వవాన్పసకరాదిమాత్రాయమితిజ్ఞానద్వయాదపిపురుషత్వసం
దఖహానివృత్తిః ఏవం చ సంశయస్యాపి ఏకం చ విరుద్ధకోటిద్వయవిషయకత్వదయంయుమితిరేతాన్నభాసోవగమాత్రసిద్ధపర
శ(వప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకదర్వయాకనతాసాక్షాత్ తేనబోధాకుపపత్తిరభావాదితిచేన్న॥ తథా చ పరోక్షజ్ఞానం ప్రత్యయా
క్షకత్వమితిజ్ఞానసిద్ధాంతః ప్రాంచస్తు ప్రత్యభావాద్యుక్తమేవసు॥ ఇకనయాభయస్యాపి విషయకశాబ్దసామగ్రీకాలేసంశయా

కపుకథకవితృ[illegible]తఆహంసంబంధత్రితంతెంతాబరిజాతిసంకర ప్రసంగఇతిహెూదరాతావభావతత్రితా
శక్జాతిరభిహెూతాఖవతాద్యశసంవెూగెహెూదరాఖవజాతిః।ఏకప్రతాశక్యశహెూదరాఖవసంవెూగెతాశ్య
శజాతిసహూవెశఇతిభావః।తేషాపుట్రితృసారికాపుపితవశ్యః॥పుశిత్రాపరికైతి।అదిశాతేః స్త్రాదిపర
గ్రహః।సంకరస్తుత్తతయహాకైవపారితఇతిఅత్రిదపుతధియం॥తృసారిసంబంధాశాతెంకశక్తిపుతెక్షతత్రహెంపు
తెవపూతాశాదిశావపిసహంకారితవకల్పకాన్నసపత్తిరితివాచ్యం।తథాపవరపిసంబంధసతెవపూతాశసతెవ
వంహిన్నతావతావత్వభికైన్నత్వతాస్యపితేరితాద్యశజాతిత్రయపుభ్యపితవప్రితెవకంతాశ్యశజాతిత్రయాపభిక్షాం
ప్రతిప్రతెవకంత్యసారిశాంత్యాతాపదిశాతెంతువాత్రయకల్పకైతిపకైవాసుపపత్తిః॥త్యాతావత్వభికైనకపుల్యకైవపి
పూతాశసన్నసహంకారితాభువపగవపుంత్తి॥తపూతాశాదిసంబంధాశాపుపెవకశక్తిపుతెక్షైవతత్రహెంతుత్వం
పుశిసంబంధకారికపూతాశాదిసంబంధితాద్యశక్తవకభున్నపగతెంకతరతవభికైసవసహంకారితాభుపపగమెంలప
దశితాపత్రిరితివాచ్యం।తథాసతితృసారిసంబంధాశామెకశక్తిపుతెక్షతెంతుతెవపూశాభావః।తృసారిసంబంధా
భావశాకపూతాశాదిసంబంధితాద్యశక్తవకభున్నపగపుపూత్రైవాపత్రివారకాసంభవాత్॥యదితవిగ
పుశావిరహెంనాతాత్యశైకాఖయరూపెగాతెంతుత్వపుపశనపుభువపెయవిరితిభావకతె।తదాత్యసారిస
బంధకాంకవాయసంవెూగారిశాపుపెకశక్తిపుతెక్షతెంతుతావపూదాంపువిరిగపుశావిరహెందపుశాకఇతి
రక్షాజాతిత్రయపుభుపపితవరధావిధశారకశారగాభావకల్ప్యకతెంతవిరాబాధసరవితూదధావిశంతం॥శతెశా

27

తావదిసవహాభోమిలకంతథాచసంశయసు తావచ్ఛిన్నంప్రతిభమిన్నజ్ఞానాదీనాం హేతుత్వసుభవగభతాం ప్రా
చీనాం మతమసుపాదేయమితిభావః॥ ఎవమిత్తిసంశయసుత్వవచ్ఛిన్నత్వాద్॥ సంశయసుత్వాశూన్యజ్ఞానరూపమితితత్ర
మన్నవిశేషతాజ్ఞానరూపమితి॥ తత్ర విశేషతా నిరూపితతద్భావప్రకారతాకత్వేన తత్ర మిన్నవిశేషతానిరూ
పితతత్ప్రకారతాశాలిజ్ఞానత్వవదూపమిత్యర్థః॥ కేవలత్వసంశూన్యత్వఘటత్వావచ్ఛిత్తియథా కేవలాత్మామేదకత్సాను గ్రహభావదశా
యాంఘటేతాత్మకత్సాను గ్రహలాతఘటత్వావచ్ఛిన్నభాంశమూనకేవలత్వశూన్యఘటత్వావచ్ఛిన్నసాన్యవృత్తిరత్ర
సిద్ధేతితద్భేకాంశున్నావచ్ఛేదకంప్రమాణాభావాత్ తథాచతద్భావప్రకారకజ్ఞానేతాత్మకత్సాను గ్రహభావదశాయాం
తత్ప్రకారకజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నభాంశమూనేవతథావిధనిరంశతావచ్ఛిన్నసాన్యవృత్తిరతత్త్వనత్వేనావిహతథావిధనిత్ర
యత్వమపినీకాంశున్నావచ్ఛేదకంప్రమాణాభావాదితిభావః॥ నత్వేవం సతి స్వసామానాధికరణ్యకాలికవిశేషణతా
యసంబంధావచ్ఛిన్నదంశత్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదవత్త్వరితత్వం సత్త్వమపి తత్త్వమపి తద్జ్ఞానాయ
తావచ్ఛేదకంమాస్త్వత్యత్రసమూహగ్రస్తతావదితినిర్ణయసమూహగ్రస్తత్వమన్ననాయనన్నావచ్ఛేదకత్వేప్రమాణాభా
వఎవచేత్ప్రకృతేతథావిధకాంశున్నికారణాభావగ్రాహకత్వమేవతాద్విదితరాత్రైజ్ఞానగతయాకత్వయాతథావక్షవ
కన్నవాదివి॥ నతుకారణాత్వంకాలకన్నథాసిద్ధత్వేనతికాయున్నయుతఘ్నాంవన్నకాలవృత్తిత్వంఘటవితావచ్ఛిన్నంప్రతిదేశా.
త్రయియుదాసత్ప్రాదేరపిహేతుతాపత్తేః॥ కాపికాయున్నవిహితపూర్వక్షణావచ్ఛిన్నకాయున్నధికరణావృత్తిత్వవిశిష్టసాన
భావసప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతాంతాంతాథమస్తద్వత్వంకారణాత్వంవిషయుతాసంబంధిజ్ఞానసన్నహేతుతావాసప
త్తేః॥ అవచ్ఛేదావధికరణాఅసంబంధక్షణాసన్నఅవచ్ఛేదకతాభావేన భావన్నవిహితపూర్వక్షణావచ్ఛిన్నవిషయతాసంబంధేనే

కారణశాస్త్రతయోర్థవారణాత్ ఏకకోటికవిషయకశాబ్దబుద్ధిం ప్రతి అపరకోటివిషయకశాబ్దసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వ
కల్పనే గౌరవాపత్తేరితి భావః ॥ వస్తుగత్యా తథావిధసిద్ధాంతయోరపి నాస్తిత్వతదర్థం సంశయోత్పన్నశాబ్దబోధే వ్యవహా
రః సంవాదవ్యాహా । సమానానేకేత్యాది ॥ సమానానేకధర్మోపపత్తేర్విప్రతిపత్తేరుపలబ్ధ్యనుపలబ్ధ్యవ్యవస్థాతో
విశేషాపేక్షో విమర్శః సంశయ ఇతి సూత్రం సంశయలక్షణం తు తైః విప్రతిపత్తివాక్యసన్నికర్షజన్యం కుచిత్ర యా సమాపేక్షితమితి సం
శయమాత్రకశాబ్దజన్యే ఽవ్యభిచరితమితి సముదితగ్రంథార్థః ॥ సూత్రార్థస్తు సమానానేకేషాం తత్త్వోపపత్తి తదభావజ్ఞా
28 నవతాం బోధమస్తు ఉపపత్తేర్ధర్మిణి తద్వ్యాప్యజ్ఞానాదివ ప్రతిపత్తేర్విరుద్ధకోటిద్వయకోటిప్రతిపాదకశబ్ద
జ్ఞానాదిత్యర్థః తథా అవ్యవస్థాతో ఉపలబ్ధేరనుపలబ్ధేశ్చ తత్త్వోపలబ్ధిః తథాచ యథా తత్త్వోపపత్తేరుపలబ్ధిర్యథా చ తదభావస్యా
పేరుపలబ్ధేస్తత్త్వోపాయాః అవ్యవస్థా అవ్యవస్థాపకం లక్షణం యో[blot]క ఇతి యావత్ । తస్మాత్ పక్షవిపక్షావ్యావృత్తధర్మ
వత్తాజ్ఞానరూపాత్ సాధారణధర్మవద్ధర్మిజ్ఞానాదిత్యర్థః । విశేషవత్తయా అవత్తే విశేషదర్శనవిషయో యస్య తత్త్వవి
శేషాపి నైషా దర్శనం తత్ తాదృశాపేక్ష ఇతి కరణాభావేన లక్షణావమర్శః । విమర్శ ఇతి ॥ ఏకధర్మికవిరుద్ధోభయప్రకార
కజ్ఞానమిత్యర్థః । అయం చ ... లఘుత్వావచ్ఛిన్నసామగ్రీ ఘటత్వావచ్ఛిన్నసామగ్రీభ్యాం తదుభయం ధర్మావచ్ఛిన్నైవ
యమానేఽర్థే వశసంపన్నే లఘులత్వావచ్ఛిన్నా వృత్తౌ లఘుత్వం కారణం తావచ్ఛేదకం తథా ఏకధర్మికవిరుద్ధతత్త
దభావజ్ఞానసామగ్రీభ్యాం తద్ధర్మికవిరుద్ధతత్ప్రకారకజ్ఞానత్వతద్ధర్మికవిరుద్ధతదభావప్రకారకజ్ఞానత్వాభ్యామ
వచ్ఛిన్నాభ్యాం ఏకైకధర్మికవిరుద్ధతత్తదభావోభయప్రకారకజ్ఞానత్వరూపసంశయత్వావచ్ఛిన్నోత్పత్తిరప్య
ర్థవశసంపన్నా విష్పత్తిరితి తథావిధసంశయత్వమపి కార్యతావచ్ఛేదకం సామాన్యాభావాదితాన్యసాకేతాన్

భాధికరణీభూతో యో ఽంశో గతపాకస్య ద్రవత్వాభావాప్రసిద్ధ్యా తథాని ధికారణాత్వస్య తత్రాసంభవాత్॥ అధికారణ్య
స్యవవిహితపూర్వక్షణావచ్ఛిన్నకాయస్య సమానాధికరణావృత్తిత్వవిశిష్టస్య సామానాధికరణ్యసంబంధావచ్ఛిన్నం ప్రతియో
గితాకస్యాభావపక్షతావచ్ఛేదకీభూతయా ద్రవత్వవతాచ్ఛిన్నా కాప్రాపూర్వకాలానుకారణావ్యవహారప్రవృత్తిచ్ఛేదకతాభావ
త్వం॥ తథా అసిద్ధా స్వరూపాసిద్ధిపంచకానిరూపకత్వం। తథా నమువత్తరసంయోగం ప్రతివిభాగస్య హేతుతావచ్ఛేదకత్వం॥ అస్వ
రూపాసిద్ధిపంచకం। తత్ యథా ఐక్యం ప్రతి పూర్వవృత్తిత్వేనజ్ఞాతవిషయస్య ఐక్యం ప్రతిపూర్వవృత్తితాగ్రాహకస్య తం ప్రతిస్వ
29 రూపాసిద్ధత్వం॥ [redacted] యథా జ్ఞానం ప్రతి శబ్దసమవాయి
కారణాత్వేన ఆకాశ అస్వరూపాసిద్ధిః॥ ఏవం కారణాంతరేణాసహాయస్య స్వం ప్రతి పూర్వవృత్తిత్వాగ్రాహకస్య తం ప్రతిస్వ
రూపాసిద్ధత్వం యథా ఘటం ప్రతిదండవిశిష్టచక్రం॥ ఏవం అనన్యథాసిద్ధస్య నియతపూర్వవృత్తిత్వ ఏవ సహకారిణస్సంభవ
స్య స్వకార్యం ప్రతి ప్రాగభావస్యైవ స్వరూపాసిద్ధిం యథా పాకజరూపం ప్రతి గ్రంథప్రాగభావః॥ ఏవమనుగుణాన
వ్యవచ్ఛేదకస్య స్వం ప్రతి కారణత్వం సంభవతి తస్య తం ప్రత్యనుగుణవ్యాప్యపక్షధర్మ్యస్వరూపాసిద్ధత్వం యథా [redacted]
ఘటం ప్రతి ద్రవ్యత్వే దండత్వే స్వరూపాసిద్ధిః॥ ఏవం చ యత్కిమపి కార్యే కారణత్వే ఽవచ్ఛేదకతాం తదాదమనుపి తత్రాస్వరూ
సిద్ధిః॥ యథా ఘటం ప్రతి దండత్వస్య స్వరూపాసిద్ధివిభాగత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి స్వరూపాసిద్ధం ప్రకృతిస్వరూప
సిద్ధిః॥ యథా ఘటనతావచ్ఛిన్నం ప్రతి దండత్వస్య స్వరూపాసిద్ధి విభాగత్వావచ్ఛేదకత్వశ్రుత తత్త్వవక్త్రత్వవిశిష్టప్రసిద్ధా స్వరూపాసిద్ధిపంచకాభావా
సత్వాత్॥ ఏవం ప్రతిబంధకాభావస్య తత్ర వ్యక్తిత్వే హేతుతావచ్ఛేదకత్వ విశిష్టగదాదౌ అస్వరూపా ప్రతిబంధకా
అతఏవకారణో అస్వరూపాసిద్ధిభిన్నత్వం విశేషణాంతవక్త్రాణ్యరుక్తధర్మస్య తద్ధర్మరూపకత్వవిశేషగదాదౌ

వాయుమనఃసంగ్రహత్వయోరిమ ఏతద్వాచ్యరూపసంబంధస్యాపి సంయోగాదిసంబంధతావచ్ఛేదకస్తదాస్తుం ఏవ పరిమితః సంయు
క్తావిశేషాదిప్రతీతేస్తత్రదశకశనే సాంసర్గికవిషయతావచ్ఛేదకత్వయోరిత సంయోగస్య స్వరూపసంబంధః తదా సంయో
గేన సంయోగాభావ తత్ర ఇత్యస్యాపి ప్రత్యయః స్యాదితి అతిరిక్తసమవాయాశ్రయః తదాతిరిక్తసమవాయస్వీకారే తు
లక్ష్యాయక్తానత్రైవ విశిష్టస్యాప్యతిరిక్తస్వసాహ్యాత ఏకత్వయోర్ల్పాదిగాశదాతదవిశిష్టమతిరిక్తత్రైశిష్ట్య స్వరూపసంబంధ
౧ ఏవ సంయోగాదిసంబంధతావచ్ఛేదకత్వపగమ ఏవేత ఇతి భావః ॥ ఏపదశ్చేదంయయా క్తానవిశేషసంసర్గికాహా సమవాయ వ్యన
సిద్ధావక్తాద్రవ్యత్రైవశిష్ట్యావన స ... స ... బంధవిశేషదలక సస్వఫలవ్యయుత్వాశ్చైవదోషః ॥ వైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నసంబంధస్య
వైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నస్వరూపవివేచనాయాస్తైతియాదిభావకతే ॥ తదాయలక్షణయుక్తాభావసాపేక్షతిరిక్తవైశిష్ట్యసంబంధస్య
వైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నస్వరూపవిశేషణాయక్షితియాదిభావకతే ॥ తదాతులక్షణయుక్తాభావసావచ్ఛిన్నతిరిక్తవైశిష్ట్యసంబంధస్య
కాతోపావచ్ఛేదకః ॥ అభావసావభావసంబంధవాచ్యత్వపగమే ... ధికరణావచ్ఛిన్నసంభవాత్తావత్క్తవిషయకజ్ఞానా
ధికరణాదాంయవిశేషసవిరహపత్తేః ॥ కథాభావసావతిరిక్తసంబంధస్యాపి పాదాస్తవిశేషసమావిశతేరయాన్
శకాతిభావం ॥ స్వత్వైనాస్త ... స్వవిశేషసమావిశతేసంభవాదితిభావః ॥ ప్రతికక్షప్రాంతర్భూతానాం సంభవేనవాచ్యాన
తా ॥ అతిరిక్తతేనవాచ్యానాం అయం భావః ॥ విషయతాయాః జ్ఞానస్వరూపత్వేఽపి ఏవదానితిసమూహాలంబన
స్వభ్రమవాపత్తిః తత్ర తదుభయవిషయతాయాః ఏకజ్ఞానస్వరూపత్వేనైకతయా వాయవభిన్నకుత్వాభావాపత్తే
త్రివిషయతాప్రతియోగిత్వరూపప్రతిసంశయతః విషయతాయా విషయస్వరూపత్వేఽప్యభూతలసంయోగా
తిసమూహాలంబనౌ ఘటపటాదివిశిష్టబుద్ధేర్వైలక్షణ్యాపత్తిః కథసమూహాలంబనే అధికసమసంయోగత్వ
స్వభావసమూహసమూహకతావకతతదితివాచ్య ... సంయోగత్వేతిజ్ఞానాత్తాదృశసమూహాలంబ

పరాప

తాన్నది॥ కిం॰ శబ్దాచ తత్రేతి॥ తస్మాదితి॥ విశేషసమవాయి సమ్బన్ధితన్నర్థః॥ ఘటమితి॥ పరస్పరం భిన్నమిత్యర్థః॥ తత్తత్వప్రత్యక్షం ప్రతి
తి॥ ఏకం॰ రూపం॰ దేవరూపే ఇత్యాకారక సమ్బన్ధవత్త్వప్రత్యక్షం ప్రతి॥ తథాచ గుణాత్మేవరూపాదిగుణే తథా ప్రత్యక్షం ప్రతి॰ సు
వపత్త్రే॥ గుణే గుణరూపం॰ గికారాదితి భావః॥ అసావితి॥ రూపాదీనాం సమ్బన్ధవత్త్వప్రత్యయ ఇత్యర్థః॥ బాధకాభావాదితి తథా
చ బాధకాభావేపి ప్రమాత్వాంగీకారే ప్రతీతిబలాత్పదార్థవిలోపప్రసంగః॥ సర్వత్రైవ ప్రతీతేః స్వభావకృతం॰ శక్యత్వాదితి భావః॥
ఏకార్థేతి సాప్తత్వం సమవేతత్వప్రకారకతేన్నర్థః॥ అవిలక్షణయా సమవేతత్వప్రతీతేరిత్యాదిః॥ అవిలక్షణా సమ్బన్ధవిషయ
కత్వేనానుభవసిద్ధాయాః సమ్బన్ధవత్త్వప్రతీతిసమ్భవాదిత్యర్థః॥ నను తథావిధానుభవే రూపాభావ ఇత్యత ఆహ॥ భూ
త్వాదావితి॥ ఇత్యాదితి॥ ఘటత్వవద్వయమితి ప్రత్యయప్రత్యయప్రసంగాదిత్యర్థః॥ తథాచైకార్థ [redacted] సమ
వాయో విశిష్టబుద్ధినియామక ఇతి భావః॥ సమ్బన్ధయోః సమవాయస్వైకత్వబాధకత్వాభావాత్॥ జలాదావిత్యాది॥ పృథివ్యాం
గంధసమవాయస్య జలవిశిష్టసమవాయస్యాభిన్నత్వాజ్జలాదావపి గంధసమవాయసత్త్వాత్ తత్ర గంధవత్త్వప్రతీతిః స్యా
దాపత్తేరితి భావః॥ నచాత్ర గంధవిశిష్టత్వవిశిష్టసమవాయాభావాత్ గంధవత్త్వాప్రతీతిరితి వాచ్యం॰ విశిష్టస్యాతిరిక్త
త్వాభావేపి తత్త్వాత్త్వాదివిశిష్టరూపితాధికరణతాయాః అతిరిక్తత్వే కిం॰ సమవాయస్య పరార్థం॰ విభిన్నసమవాయాత్వే
ఇతి॥ వైశిష్ట్యసమప్రీతి॥ విశేషణతావిశేషేపి ఇత్యర్థః॥ ఏమిత్రతయా విషయతాయా తస్యాపి అతిరిక్తవిశేషణాస్వ
ఇతి॥ స్వరూపసమ్బన్ధత్వాది॥ తత్రదధికరణరూపసం వి
షిదసాధ్యకప్రతీతి స్వరూపసమ్బన్ధాయ విషయ ఇత్యాశంకతే॥ స్వరూపసమ్బన్ధత్వాది॥ తత్ర ...
బంధ ఇత్యర్థః॥ తథా ప్రతీతిరితి॥ అభావవత్తా ప్రతీతివిషయ ఇత్యర్థః॥ తత్రాపి రూపవత్తా ప్రతీతా ... పి॥ స్వరూ
పసమ్బన్ధవిశేషసత్త్వత్ర అధికరణరూపసమ్బన్ధవిశే ... షసత్త్వాదిమిత్తతాయాః॥ విషయతాయాః తథా తసవ

వరాప్ట

రస్నవైలక్షణ్యనశివారహతి॥రచవిశిష్టబుద్ధాసంబంధసంబంధిప్రవధికైరాభాసత ఇతిశాసుపతిరితివాచస్పం
బంధసంబధతరాదాంతరాపిసవియా హేలరిబరసంభవాదితన్నధికం విషంయువాదిబారెమసుసంధింరుమితిసంక్షే
పః॥అథారిణామితానదిరా॥రసప్రయోగాబ్రతావవత్వదుక్తాథార ఇత్యనతఅహ॥యుక్తిసిద్ధానామితి॥వు
31 దుక్తానాం॥నాత్వనైరాత్రానాం॥దశరకంశాస్త్రం॥భవాదృశారపండితార॥ఏషాపూర్వస్త్రీసిన్త్రాప్రా
ర్పదంధిత్రైః॥వాచస్పతిమిత్రాదిభిః॥పరారితి॥పండితారితన్నర్థః॥పక్షాభ్యరాండకాకపూతపురుహూత
పురోహితం॥శరోవానవహంవండెశరోనానవిమనాధృతం॥శ్రీమద్వైతకారకల్పితథపాకైరాలావ ద్వి
లవ్యాకుత్ర్యరాగేసంచరణంయుధారిగతంసిద్ధాంత్రసిద్ధైతరతు॥ద్వైరాత్రైర●భవేద్యుధిహసహసాత్రాధాపరాఘో
ఐ మమఉతంతవసిః●రతిభిఃశ్రుతోంయుభవెదనజ్ఞాసురాప్రోచ●లిః॥ఇతిశ్రీరసయుదిశశ్వాంరూలంకారభష్ట
బాంయురవిరచితాపదార్థకండరసావసరాంప్రిమభరాంయరాక్షిరసన॥

पदार्थखंडनटीका
पत्र ३९